

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТІВ**
з дисципліни
“МІЖНАРОДНЕ ПРАВО”
(для бакалаврів, спеціалістів)

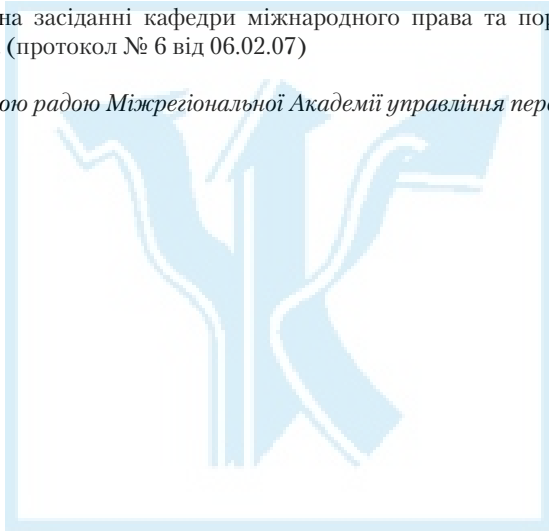
МАУП

Київ 2007

Підготовлено професором кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства *Н. В. Плахотнюк*

Затверджено на засіданні кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства (протокол № 6 від 06.02.07)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

МАУП

Плахотнюк Н. В. Методичні матеріали щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Міжнародне право” (для бакалаврів, спеціалістів). – К.: МАУП, 2007. – 58 с.

Методичні матеріали містять пояснювальну записку, тематичний план дисципліни “Міжнародне право”, зміст самостійної роботи студентів, список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2007

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Необхідним інструментом створення і підтримки нового порядку, від якого залежить благополуччя не тільки кожної країни, а й долі людства загалом, є міжнародне право. Новий світовий порядок має бути демократичний. Він покликаний забезпечити законні інтереси всіх держав, сприяти гармонізації міжнародних відносин. Баланс сили підлягає заміні балансом інтересів як основи стабільності світового порядку. Право потрібне для забезпечення демократизму міжнародної системи. Новий світовий порядок повинен бути правовим порядком міжнародного правового співтовариства.

Міжнародне право найдинамічніше з усіх видів права, що демонструє здатність адаптуватися до змінюваного світу.

Міжнародне право ХХІ ст. є правом міжнародного співтовариства, яке приділяє особливу увагу захисту інтересів міжнародного співтовариства загалом. Особливо значуще знання міжнародного права для молоді, студентів, зокрема правознавців. Без знання його основних галузей, інститутів і термінологічного апарату важко пізнати глибинні процеси й особливості становлення, розвитку і функціонування правової системи як рідної держави, так й інших країн, що перебувають у процесі загальносвітового розвитку. А тому зрозуміла необхідність комплексного, системного підходу до засвоєння змісту нової важливої галузі знань, прикладний характер якої в сучасних умовах очевидний. Саме з цією метою і пропонується матеріал для самостійного опанування студентами.

Самостійна робота студентів (СРС) є складовою навчального процесу, важливим чинником, який формує вміння навчатися, сприяє активізації засвоєння студентами знань та їх реалізації в час, вільний від обов'язкових аудиторних занять.

Мета СРС з дисципліни “Міжнародне право” – сприяти засвоєнню студентами в повному обсязі навчальної програми та формуванню у них самостійності як особистісної риси та важливої професійної якості, сутність якої полягає в умінні систематизувати, планувати та контролювати власну діяльність. СРС забезпечує підготовку студентів до поточних аудиторних занять.

Завдання СРС – засвоєння відповідних знань, умінь і навичок, їх закріплення та систематизація, застосування при виконанні практичних завдань і творчих робіт, а також виявлення прогалин у системі знань із предмета.

Зміст СРС з дисципліни “Міжнародне право” визначається навчальною програмою дисципліни та забезпечується навчально-методичними матеріалами для практичних (семінарських) занять, методичними матеріалами для самостійної роботи студентів, конспектами лекцій, підручниками та навчальними посібниками з дисципліни.

Основні форми самостійної роботи студентів

1. Опрацювання лекційного матеріалу та літературних джерел за темою лекції

Важливе місце в СРС студентів відіграють лекції. Вони становлять те підґрунтя та інструмент, які спрямовують студентів у найраціональнішому напрямі вивчення навчальної дисципліни та надають йому знання в обсязі, необхідному для подальшого поглибленого вивчення навчальної дисципліни, роз'яснюють найскладніші поняття та положення навчальної дисципліни. Плідна робота студентів на лекціях є запорукою подальшого успішного оволодіння тим необхідним масивом знань, що сприятиме формуванню фахівця з необхідним рівнем знань та навичок. На початку лекції, як правило, викладач оголошує тему лекції, план її проведення та необхідну навчальну літературу і нормативно-правові джерела. Крім того, посилання на наукову і спеціальну літературу, а також нормативно-правові джерела здійснюються викладачем під час лекції. Тому студенти повинні уважно слухати викладача, аналізувати отримувану інформацію, а також конспектувати найважливіші та необхідні масиви інформації, що надається. Наприкінці лекції студенти можуть задавати викладачу запитання щодо роз'яснення незрозумілих положень прослуханої лекції. Належне ведення конспекту лекції сприятиме збереженню необхідної інформації та подальшого її аналізу.

2. Вивчення навчального матеріалу з підручників, навчальних посібників, робота з нормативно-правовими джерелами, опрацювання матеріалу за періоджерелами, науковою і спеціальною літературою

Працювати з підручниками, навчальними посібниками та нормативно-правовими джерелами, науковою і спеціальною літературою необхідно так, щоб отримати максимум теоретичних знань та необхідних відомостей. При роботі з джерелами студент повинен ознайомитись з їх змістом, щоб визначити, чи необхідно опрацюву-

вати джерело і чи стосується воно навчального курсу, що вивчається, і лише після цього відібрати необхідний для вивчення матеріал (главу, розділ тощо) та вивчати його. При опрацюванні матеріалу необхідно з'ясувати сутність питання, що вивчається, не уникаючи визначення сутності незрозумілих або незнайомих слів, термінів та з'ясувавши їх зміст у словниках, довідниках, контексті речення. При вивченні матеріалу за підручником, навчальним посібником, роботі з науковою і спеціальною літературою необхідно аналізувати прочитане із прослуханою та законспектованою лекцією, робити логічні висновки, помічати незрозумілі положення з метою подальшого з'ясування на практичному занятті. Тому при опрацюванні матеріалу за підручником, навчальним посібником, а також нормативно-правових актів необхідно відпрацювати зручну систему позначень (підкреслювання, помітки на полях книги чи нормативно-правового акту, виписки, позначення маркерами різних кольорів, формулювання інших авторів та нормативно-правових джерел, посилення на інші джерела, записи необхідних відомостей на окремих аркушах та ін.) та фіксації опрацьованого матеріалу. Крім того, при роботі з науковою та спеціальною літературою студент може отримати посилення на джерела, не вказані в навчально-методичному комплексі, що є, безперечно, цінним для самостійного поглибленого вивчення правового матеріалу.

3. Підготовка до практичних занять

Мета практичних занять полягає в закріпленні та поглибленні здобутих теоретичних знань студентів, формуванні навичок застосування цих знань при вирішенні конкретних ситуативних питань, контролі засвоєння матеріалу для стимулювання самостійної роботи студентів над вивченням навчальної дисципліни, засвоєння ними основних положень та вивчення специфіки галузі права.

Основою для підготовки до **практичних занять** є методичні матеріали щодо підготовки до практичних занять. Тематичним планом передбачено проведення практичних занять з основних тем дисципліни. На практичних заняттях використовуються різні форми та методи контролю знань студентів: усне опитування, дискусія, реферативні повідомлення та їх обговорення, розв'язання практичних завдань, тестовий контроль.

Специфіка практичних занять з дисципліни “Міжнародне право” полягає в тому, що при їх проведенні багато уваги приділяється

поєднанню глибокого опанування теоретичного матеріалу із зосередженням на розв'язанні практичних завдань, які передбачені планами практичних занять та/або підготовлені викладачем до кожного конкретного заняття.

Практичні заняття можуть відбуватися в різних формах: співбесіда, доповідь, реферативна доповідь, дискусія, колоквиум, рольові ігри, складання процесуальних документів та ін.

Найпродуктивнішими і найраціональнішими формами заняття є співбесіда та дискусія, поєднані з розглядом конкретних ситуацій. Студенти, беручи участь у практичному занятті, при обговоренні будь-якого питання *повинні*:

- чітко формулювати основні теоретичні положення;
- обґрунтовувати і доводити власні міркування і твердження;
- давати повні та стислі відповіді на поставлені запитання;
- доповнювати доповідача та ін.

У процесі самостійної підготовки до практичних занять студенти повинні всебічно розглянути й усвідомити зміст питань, що виносяться на заняття, опрацювати необхідну літературу (підручники, навчальні посібники, наукову та спеціальну літературу) та нормативно-правові джерела. Перевірку засвоєння знань студенти здійснюють за допомогою питань для самоконтролю.

При підготовці до практичних занять та у процесі самостійної роботи студентів значну допомогу їх можуть надати різні технічні засоби та технології (комп'ютер, відеотехніка, мережа Інтернет, інформаційні банки даних). Найзручніший для використання в навчальному процесі комп'ютер, оскільки він допомагає у пошуку і систематизації необхідної інформації, мінімізує витрати часу на такі дії, оптимізує самостійну роботу студентів, надає доробкам студентів завершеного і естетичного вигляду.

4. Розв'язання ситуаційних завдань

Самостійна робота студентів охоплює також розв'язання завдань, що дає можливість практично перевірити рівень засвоєння теоретичних знань. Завдання складені на основі фактів, подій і документів з міжнародного життя, практики судових та інших органів, опублікованого Практикуму в судах, органах юстиції, прокуратури та ін. Умови завдань не завжди можуть точно збігатися з реальними даними, ситуаціями та обставинами, оскільки мають навчальну мету. Розв'язання завдань допоможе студентам на основі засвоєного нав-

чального, наукового, нормативного та документального матеріалу здійснити адекватну правову оцінку конкретної ситуації чи пов'язаних з нею концептуальних підходів, сформувані та обґрунтувати власну позицію з кожного конкретного питання, а в окремих випадках сформулювати пропозиції, спрямовані на вдосконалення засобів та способів регулювання міжнародних правовідносин.

5. Написання рефератів

Важливим засобом засвоєння знань є написання **рефератів** та їх доповідь на заняттях. Тематика рефератів обумовлюється за визначеними темами. **Мета реферативної доповіді** полягає в засвоєнні основних аспектів розкритої в реферативному дослідженні теми, формуванні запитань, проведенні дискусії. У рефератах на основі аналізу та узагальнення наукового матеріалу порівнюються різні погляди науковців на певну проблему і визначається власна позиція студента з викладом відповідних аргументів.

Реферат повинен бути оформлений належним чином. На титульному аркуші вказуються назви вищого навчального закладу, кафедри, теми реферату, прізвище та ініціали виконавця, а також вчений ступінь, звання, прізвище та ініціали наукового керівника, місце та рік написання реферату.

Насамперед студент повинен скласти план, який розкриває зміст вибраної теми (вступ, де коротко обґрунтовується актуальність обраної теми; основна частина, де розкривається зміст теми реферату; висновки з оцінками та пропозиціями).

Матеріал слід викладати стисло, точно, послідовно, самостійно. Плагіат наукових праць з вибраної теми забороняється. У кінці реферату обов'язково наводиться список використаних джерел.

При написанні реферату слід робити посилання на використані джерела, вони оформляються у квадратних дужках із зазначенням сторінки.

Наприклад:

У науці міжнародного права загальноприйнято, що... [23, с. 157; 53, с. 38]. При цьому слід мати на увазі, що ...

Обсяг реферату – 10–15 сторінок рукописного або 8–9 сторінок набраного на комп'ютері тексту на папері формату А4. Структура реферату: вступ (1–2 сторінки), основна частина (8–10 сторінок), висновки (1–2 сторінок), список літератури.

Критерії оцінювання самостійної роботи

Оцінка “відмінно” виставляється студенту, який показує послідовне, глибоке і змістовне розуміння та знання сутності теми, вільно оперує поняттями і термінологією.

Оцінка “добре” виставляється студенту, який грамотно розкриває сутність теми, добре володіє термінами дисципліни, але припускається несуттєвих помилок, не повністю розкриває зміст вибраної теми.

Оцінка “задовільно” виставляється студенту, який поверхово і не в повному обсязі викладає сутність теми, багато помиляється при викладі матеріалу.

Оцінка “незадовільно” виставляється студенту, який не знає суті поставлених питань, при побудові відповіді припускається грубих помилок, не орієнтується в сутності матеріалу, не розкриває змісту аналітичних питань.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН дисципліни “МІЖНАРОДНЕ ПРАВО”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми	Кількість годин, з них			
		Разом	Лекції (Л)	Семінарські заняття (СЗ)	Самостійна робота студентів (СРС)
1	2	3	4	5	6
1	Змістовий модуль I. Поняття сучасного міжнародного права Поняття сучасного міжнародного права. Норми і джерела міжнародного права	7	2	1	4
2	Історія виникнення і розвитку міжнародного права	5,5	0,5	1	4
3	Основні принципи міжнародного права	5,5	0,5	1	4

1	2	3	4	5	6
4	Суб'єкти міжнародного права	8	2	1	5
5	Територія в міжнародному праві	7	2	1	4
6	Населення і міжнародне право	5	0,5	0,5	4
7	Змістовий модуль II. Міжнародні договори з регулювання діяльності держав і міжнародних організацій Право міжнародних організацій	9	2	1	6
8	Міжнародно-правові засоби вирішення міжнародних спорів і конфліктів	4,5	0,5	1	3
9	Міжнародно-правова відповідальність	7	2	1	4
10	Право міжнародних договорів	8	2	1	5
11	Змістовий модуль III. Основні галузі міжнародного права Право зовнішніх зносин (дипломатичне і консульське)	6,5	2	0,5	4
12	Міжнародне право прав людини	8	1	1	6
13	Міжнародне гуманітарне право	5,5	1	0,5	4
14	Міжнародне морське право	5	0,5	0,5	4
15	Міжнародне повітряне та космічне право	4	0,5	0,5	3
16	Міжнародне економічне право	8	2	1	5
17	Міжнародне кримінальне право	4,5	1	0,5	3
	Разом	108	22	14	72

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Змістовий модуль I. Поняття сучасного міжнародного права

Тема 1. Поняття сучасного міжнародного права. Норми і джерела міжнародного права

1. Міжнародне право як особлива правова система.
2. Функції міжнародного права.
3. Співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права.
4. Норми міжнародного права і їх класифікація.
5. Джерела міжнародного права. Кодифікація та прогресивний розвиток міжнародного права.
6. Система міжнародного права.

Теми рефератів

1. Кодифікація міжнародного права.
2. Міжнародне публічне і приватне право.
3. Сфера дії міжнародного права.
4. Застосування норм міжнародного права.

Завдання

1. Міжнародне право — це право, що:
 - а) регулює відносини між державами та інші пов'язані з ним відносини;
 - б) застосовується до держав у їх відносинах і до індивідів у їх відносинах з державою;
 - в) регулює відносини між суб'єктами міжнародного права;
 - г) застосовується до суб'єктів міжнародного співтовариства, тобто до держав, міжнародних організацій і чи як виняток до індивідів;
 - д) сукупність норм внутрішньодержавного права, що регулює участь України в міжнародних відносинах.

Яке з визначень найточніше? Оцініть кожне визначення.

2. Визначте правильне твердження:
міжнародне право — це право, створене державами;
міжнародне право — це право, створене для держав;
міжнародне право — це право, створене в результаті домовленості держав.

Оцініть кожне твердження.

3. У п. 1 ст. 96 Конституції Іспанії (1978 р.) встановлюється, що законно укладені та офіційно опубліковані в цій країні міжнародні договори “становлять частину її внутрішнього законодавства”. У Конституції, однак, не згадуються міжнародні звичаї як одне з джерел, обов’язкових для держав міжнародно-правових норм. Водночас на одному із судових процесів, що відбувався в цей період в Іспанії, одна зі сторін послалась на те, що іспанський закон, який застосовується в цьому разі, суперечить міжнародному звичаю.

На прикладі яких галузей міжнародного права можна спостерігати суттєву роль звичаю у формуванні масиву нормативного матеріалу?

У положеннях яких міжнародно-правових актів міститься пряма вказівка на обов’язковість міжнародного звичаю для регулювання праввідносин, що складаються між державами та іншими суб’єктами міжнародного права?

Яка роль резолюцій міждержавних (міжурядових) організацій у формуванні звичаєвих норм міжнародного права, міжнародного звичаю?

Як співвідносяться за ступенем їх обов’язковості для суб’єктів міжнародного публічного права міжнародні договір і звичай?

4. Сучасне міжнародне право характеризується ознаками:

- а) заборона агресивної війни;
- б) насильницький спосіб вирішення міжнародних спорів;
- в) повага прав і основних свобод людини;
- г) загальновизнаність принципів міжнародного права, що характеризують соціальні цінності людства;
- д) універсальність міжнародного регулювання;
- е) проголошення традиційного права збройних репресалій;
- є) закріплення вичерпного списку суб’єктів міжнародного права;
- ж) проголошення міжнародного права тільки для цивілізованих країн;
- з) самовизначення народів;
- і) невтручання у внутрішні справи держав.

5. Визначте, які ситуації регулюються нормами міжнародного права:

- а) сесія Генеральної Асамблеї ООН;
- б) неофіційний візит Президента України до Італії;

- в) звернення України до Туреччини про видачу викрадачів українського повітряного судна;
- г) конгрес Міжнародної демократичної федерації жінок;
- д) звернення Уряду України до Міжнародного валютного фонду про отримання кредиту;
- е) відносини між працівником і роботодавцем щодо нарахування заробітної плати;
- є) звернення Генеральної прокуратури України до Прокуратури Литви про передання громадянина України, засудженого в Литві, для відбування покарання в Україні.

Тема 2. Історія виникнення і розвитку міжнародного права

1. Виникнення міжнародного права і періодизація його історії.
2. Міжнародне право стародавнього світу.
3. Міжнародне право середніх віків.
4. Класичне міжнародне право.
5. Перехід від класичного міжнародного права до сучасного.
6. Сучасне міжнародне право.

Теми рефератів

1. Особливості міжнародного права за часів Середньовіччя. Вплив на його розвиток католицької церкви.
2. Відмінності сучасного міжнародного права від класичного.

Завдання

1. Періодизація історичного розвитку міжнародного права. Наведіть концепції вирішення питання.

2. Ознайомтесь з невеликим уривком з договору єгипетського фараона Рамсеса II з царем хетів Хаттушилем III (1296 р. до н. е.): “Хай буде прекрасний мир і братство між дітьми великого царя хетів і Рамсеса, великого царя Єгипту. Єгипет і країна хетів нехай перебувають подібно нам у мирі і братстві на всі часи... Якщо піде якийсь ворог проти володінь Рамсеса, то нехай Рамсес скаже великому царю хетів: йди зі мною проти нього з усіма своїми силами... Якщо Рамсес розгнівається на своїх рабів, коли вони повстануть, і піде приборкувати їх, то разом з ним повинен діяти і цар хетів... Якщо будь-хто втече з Єгипту і піде у країну хетів, то цар хетів не буде його затримувати у своїй країні, але поверне у країну Рамсеса... Усе накреслене на срібній

дощі, тисяча богів і богинь країни хетів зобов'язуються виконувати щодо тисячі богів і богинь Єгипту...”.

Які інститути і принципи міжнародного права закріплені в цьому договорі? Які інститути міжнародного права застосовувались у стародавньому світі?

Тема 3. Основні принципи міжнародного права

1. Поняття основних принципів сучасного міжнародного права.
2. Принцип незастосування сили або погрози силою.
3. Принцип мирного вирішення міжнародних спорів.
4. Принцип невтручання у внутрішні справи держав.
5. Принцип співробітництва держав.
6. Принцип рівноправності та самовизначення народів і націй.
7. Принцип суверенної рівності держав.
8. Принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань.
9. Принцип непорушності кордонів.
10. Принцип територіальної цілісності держав.
11. Принцип загальної поваги прав і основних свобод людини.

Завдання

1. Держава А здійснила масовану повітряну атаку на об'єкти, що перебувають на території держави Б. Кваліфікувавши дії держави А як акт агресії і вдавшись до самооборони, держава Б знищила авіабазу на території держави А.

Визначіть правомірність дій держав щодо принципу незастосування сили чи погрози силою.

2. Відомо, що основні принципи міжнародного права “становлять найзагальніші норми міжнародного права, що визначають його головний зміст”. Саме тому міжнародне співтовариство неодноразово докладало зусиль для визначення їх якнайповнішого переліку і деталізації змісту кожного з них. Про важливу роль основних принципів міжнародного права свідчить не тільки їх закріплення в низці найавторитетніших міжнародно-правових актів, а й те, що нині вони сприйняті національними правовими системами, включаючи правову систему України.

Незважаючи на те, що в найвідоміших багатосторонніх міжнародно-правових документах поняття “принцип мирного співіснування” не використовується, більшість теоретиків радянської і пострадянської шкіл міжнародного права у своїх працях переконливо обґрун-

товують його наявність як основного елемента сучасних міжнародних відносин, хоча й визнають, що його юридичний зміст дуже широкий і тому дещо невизначений. Разом з тим у навчальній літературі останніх років про цей принцип взагалі не згадувалося.

Які найважливіші, визначальні ознаки основних принципів сучасного міжнародного права з позицій їх обов'язкової сили, дії у просторі, способів утворення?

Яку роль відіграють основні принципи міжнародного права і яке їх місце в межах міжнародної системи?

У чому полягає схожість і відмінність основних принципів міжнародного права і загальних принципів права, наведених у ст. 38 Статуту Міжнародного суду ООН?

У чому полягає схожість і відмінність основних принципів міжнародного права з одного боку, та інших міжнародних юридичних норм — з іншого?

У чому схожість і відмінність основних принципів міжнародного права, з одного боку, і спеціальних юридичних принципів різних галузей міжнародного права — з іншого?

Як можна охарактеризувати юридичну і політичну сутність принципу мирного співіснування, що фігурував в основоположних внутрішньо- і зовнішньополітичних документах та міжнародно-правовій доктрині СРСР періоду “холодної війни”?

3. Принцип невтручання у внутрішні справи порушується в таких випадках:

- 1) подання виключно гуманітарної допомоги;
- 2) підтримки терористичних формувань, що передбачають неполітичні цілі;
- 3) надання озброєної підтримки опозиції уряду;
- 4) економічна блокада;
- 5) застосування примусових заходів за рішенням Ради Безпеки з метою підтримання миру і безпеки;
- 6) озброєної підтримки уряду в боротьбі з опозицією, що намагається його скинути.

4. На брифінгу, що відбувся 26 травня 1998 р. у прес-центрі МЗС РФ, в. о. директора Департаменту інформації і друку було повідомлено про здійснення Туреччиною великомасштабної військової операції в Північному Іраку. Ця акція турецьких військ мотивувалася

посиланням на необхідність боротьби з бойовиками турецької Робочої партії Курдистану, які нібито вдерлися туди.

Представник МЗС РФ вказав, що це не перше грубе порушення Анкарою фундаментальних норм міжнародного права, суверенітету і територіальної цілісності сусідньої країни і що намагання зробити подібні дії майже постійною практикою неприйнятне, чим би це не виправдовувалось. Турецькі війська повинні бути негайно виведені з території Іраку, а проблеми, що виникли, слід вирішувати не силовими, а цивілізованими політичними методами.

Які висновки можна зробити з аналізу фактів порушення основних принципів міжнародного права, що виявляються в сучасних міжнародних відносинах, спираючись на наведений чи інші приклади з дипломатичної практики?

Як можна оцінити позицію представника МЗС РФ у зв'язку з його оцінкою політики турецького уряду щодо Іраку за основними принципами міжнародного права?

Який юридичний зміст доктрини необхідності та в яких джерелах міжнародного права він закріплений?

5. Практика американської юрисдикції, що базується на першій поправці до Конституції США, зводиться до допущення підбурювання до расової дискримінації, якщо остання не супроводжується негайними насильницькими діями (у 1992 р. Верховний суд США постановив, що спалення хреста членами ку-клукс-клана для залякування афроамериканців є формою прояву свободи слова, що охороняється Конституцією. У рішенні того ж суду в 1969 р. у справі Бранденбург проти Огайо, яке мало прецедентне значення, було підтверджено право публічно закликати до депортації зі США темношкірих та євреїв).

Як узгоджується судова практика США з положенням Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації?

Тема 4. Суб'єкти міжнародного права

1. Поняття і види суб'єктів міжнародного права.
2. Держави — основні суб'єкти міжнародного права.
3. Міжнародна правосуб'єктність націй і народів.
4. Міжнародна правосуб'єктність державоподібних утворень.
5. Правосуб'єктність міжнародних організацій.
6. Питання про міжнародну правосуб'єктність індивіда.

7. Транснаціональні корпорації.
8. Міжнародно-правове визнання.
9. правонаступництво в міжнародному праві.

Теми рефератів

1. Держава в системі міжнародно-правового регулювання.
2. Визнання в сучасному міжнародному праві (визнання нових держав і урядів).
3. Проблеми правонаступництва у СНД.

Завдання

1. Визначте суб'єктів міжнародного права: Ватикан; Канада; компанія "Соні"; організація "Грінпіс"; Президент України; Тивінська нація (тивінці); Співдружність Незалежних Держав; Організація визволення Палестини.

2. У 1948 р. в Єрусалимі ізраїльські екстремісти вбили шведського графа Бернадотт, посередника ООН між Ізраїлем і арабськими країнами. ООН почала вимагати від країни Ізраїль відшкодування збитків. Генеральна Асамблея звернулася до Міжнародного суду ООН за консультативним висновком у питанні про те, чи має міжнародна організація право при заподіянні шкоди службовцю ООН вимагати відшкодування шкоди від відповідальної за це держави.

Яку відповідь повинен дати Міжнародний суд (див. офіційний сайт Міжнародного суду: www.icj-cij.org)? Чи можуть держави наділяти міжнародні організації міжнародною правосуб'єктністю?

3. Стаття 4 Статуту ООН проголошує: "прийняття у Члени Організації відкрито для... миролюбивих держав, які беруть на себе зобов'язання, що містяться в цьому Статуті, і які за судженням Організації можуть і бажають ці зобов'язання виконувати".

Згідно з ч. 2 ст. 5 Конституції РФ республіки у складі РФ є державами.

Чи можуть вони претендувати на членство в ООН?

Якщо людство ввійде в контакт з інопланетною цивілізацією, чи може ця цивілізація стати членом ООН?

Чи може членом ООН стати Ватикан?

4. У червні 1997 р. делегація парламенту Чечні вручила керівникам литовського сейму (парламенту) звернення президента Чечні з проханням про визнання незалежності Чеченської Республіки.

Аналогічні звернення були передані також до парламентів Латвії та Естонії. МЗС Росії попередив ці країни “про негативні наслідки” для двосторонніх відносин у разі прийняття позитивного рішення на звернення президента Чечні.

Яке значення має визнання для нових держав? Чи порушуватимуться норми міжнародного права, якщо країни, про які йдеться, визнають Чечню?

5. У ст. 28 Загальної декларації прав людини 1948 р. проголошено: “Кожна людина має право на соціальний і міжнародний порядок, при якому права і свободи, викладені в цій Декларації, можуть бути повністю здійснені”.

Чи означає це положення визнання міжнародної правосуб’єктності фізичних осіб?

6. В одному з підручників міжнародного права наведено такий вислів: “Фізичні, юридичні особи та інші суб’єкти внутрішньодержавного права не є і не можуть бути суб’єктами міжнародного права, оскільки підпорядковані юрисдикції певної держави”.

Як ви ставитесь до такого твердження?

7. У Статуті ООН та інших міжнародно-правових актах закріплено право націй на самовизначення.

Нині у світі налічується близько 4 тис. національностей (етносів). Більшість держав багатонаціональні. Водночас кількість держав не перевищує двохсот.

Чи означає це, що право націй на самовизначення не реалізоване достатньою мірою? Чи кожна нація має на це право? Які існують форми його реалізації?

Тема 5. Територія в міжнародному праві

1. Поняття і види правового режиму територій.
2. Юридична природа державної території і її склад.
3. Державні кордони. Режим державних кордонів.
4. Міжнародні ріки і їх правовий режим.
5. Юридичний статус і правовий режим Арктики.
6. Міжнародно-правовий статус та режим використання простору і природних ресурсів Антарктики.

Темі рефератів

1. Територія держави: правові та геополітичні проблеми.

2. Антарктика: тенденції розвитку режиму.
3. Без'ядерні зони: політичні та правові аспекти.

Завдання

1. Постанови ст. 3 Анканського мирного договору від 20 жовтня 1883 р. про плебісцит на території Такна і Аріка спричинили тривалий спір між Чілі та Перу. Відповідно до цієї статті ці території протягом десяти років залишаються у володінні Чілі, а потім їх державна приналежність визначатиметься за допомогою плебісциту. Держава, до якої буде приєднано ці території, сплатить іншій 10 млн дол.

Чи правомірне використання плебісциту при визначенні державної приналежності спірної території? Які ускладнення при цьому можуть виникнути? Які альтернативи плебісциту можуть існувати?

2. Держава А внаслідок укладеного договору передала державі Б частину територіального моря. Через деякий час держава Б звернулася до держави А з вимогою за укладеним договором передати і відповідну частину узбережжя. На користь власної позиції держава Б наводила докази про загальні принципи права, а саме принцип приналежності головної річі, коли разом з частиною територіального моря передається і повітряний простір над морем. На думку держави Б, це так само справедливо і для узбережжя переданого територіального моря.

Оцініть з позиції міжнародного права докази сторін. Чи справедливі вимоги держави Б?

3. Під час морського плавання Тихим океаном на власній яхті громадянин України знайшов острів, не позначений на картах. Громадянин звернувся з проханням роз'яснити:

- 1) який правовий статус раніше невідомої території;
- 2) чи може громадянин України привласнити цю територію;
- 3) під чією юрисдикцією перебуватиме ця територія — його власною, України чи іншої держави;
- 4) які дії необхідно вчинити для встановлення суверенітету над цією територією.

Дайте відповіді на поставлені запитання.

4. З часів колоніалізму Португалія володіла низкою територій на Північно-Західному індійському півострові. Ці території з усіх боків оточені Індією (анклавні території). Після отримання незалежності Індія заявила протест проти проходу її територією португальських

збройних сил, які направляються з метою наведення порядку і вжиття заходів проти місцевого населення, незадоволеного португальською присутністю.

Португалія в 1955 р. звернулась до Міжнародного суду ООН з претензією до Індії, вимагаючи надання їй права проходу індійською територією. Було зроблено посилення на концепцію сервітуту.

Чи повинна бути задоволена претензія Португалії? Від чого залежало рішення Міжнародного суду ООН у цій справі?

5. Протока, береги якої належать державі А, була перекрита цією державою для руху морських суден з такою аргументацією: ця протока допоміжна; традиційно нею проходить незначна кількість морських кораблів; неподалік є інша, зручніша для судноплавства.

Зацікавлені держави у відповідь наводили інші доводи про те, що ця протока з'єднує дві частини відкритого моря; призначена для міжнародного судноплавства.

Оцініть доводи сторін. Вирішіть спір.

Тема 6. Населення і міжнародне право

1. Поняття населення і регламентація його становища.
2. Міжнародно-правові питання громадянства. Громадянство України.
3. Правовий режим іноземців та його види.
4. Правовий статус біженців і переміщених осіб. Право притулку.
5. Правовий режим трудящих-мігрантів.

Тема рефератів

1. Питання громадянства у міжнародному праві.
2. Право притулку.
3. Характерні особливості правового становища іноземців.
4. Міжнародно-правові норми та міжнародні органи у справах біженців і переміщених осіб.

Завдання

1. Громадянство — це:
 - а) політико-правовий зв'язок людини з державою, що виражається в наявності взаємних прав і обов'язків;
 - б) правовідносини, суб'єктами яких є особи і держава, змістом яких є основні права і обов'язки в публічній сфері;

- в) правова властивість фізичної особи, що виражається в її приналежності до певної держави;
- г) особливий договір між людиною і державою;
- д) правовий зв'язок між окремою особою і державою без зазначення етнічного походження цієї особи;
- е) правовий зв'язок, основою якого є соціальний факт прив'язаності, зв'язок існування інтересів і почуттів поряд з існуванням взаємних прав і обов'язків.

Яке з визначень найточніше? Оцініть кожне визначення.

2. Чи потрібно визначати громадянство юридичної особи? Як можна було б це громадянство визначити?

3. У ст. 3 Європейської конвенції про громадянство 1997 р. зазначено:

- “1. Кожна держава визначає відповідно до свого законодавства, хто є її громадянами.
- 2. Це законодавство визнається іншими державами, якщо відповідає застосуванням міжнародним конвенціям, міжнародному звичаєвому праву і загальновизнаним правовим принципам щодо громадянства”.

У законодавствах деяких країн Латинської Америки (зокрема, у Бразилії) передбачалось автоматичне надання громадянства в разі придбання на території цієї держави нерухомого майна.

Чи відповідає законодавство цих держав принципам міжнародного права у сфері громадянства? Як можна визначити ці принципи?

4. Визначте, в яких з перелічених сфер іноземцям надано національний режим, а в яких — спеціальний: трудова діяльність; відпочинок; охорона здоров'я; соціальне забезпечення; створення асоціацій; майнові та особисті немайнові права; здобуття освіти; користування досягненнями культури; свобода совісті; шлюбні та сімейні відносини; недоторканність особи і житла; пересування територією України і вибір місця проживання; податки і збори; судовий захист; виборче право; військова служба.

В яких випадках доцільно встановлювати режим найбільшого сприяння?

Змістовий модуль II. Міжнародні договори з регулювання діяльності держав та міжнародних організацій

Тема 7. Право міжнародних організацій

1. Поняття та класифікація міжнародних організацій.
2. Юридична природа міжнародних організацій.
3. Міжнародні конференції.
4. Організація Об'єднаних Націй.
5. Спеціалізовані установи ООН.
6. Регіональні міжнародні організації.

Темі рефератів

1. Міжнародні організації. Членство в міжнародних організаціях. Теорія наднаціональності та її застосування.
2. Міжнародні неурядові організації.
3. Міжнародна організація праці (МОП): структура, порядок прийняття рішень, повноваження, акти. Принцип трипатризму в діяльності МОП.
4. Рада Європи: установчі документи, цілі та принципи, членство, структура органів, основні напрями співробітництва.

Завдання

1. Чи є міжнародними організаціями Комуністична партія Китаю; Генеральна Асамблея ООН; ООН; Рада Європи; ЮНЕСКО; Міжнародний Суд ООН; Міжнародний трибунал з Югославії; НАТО; ЕКОСОП ООН; Міжнародний комітет Червоного Хреста; Міжнародний валютний фонд; СОТ; Рада голів держав СНД; Асоціація міжнародного права?

2. Відповідно до Статуту ООН Генеральна Асамблея ООН має такі повноваження: обговорювати питання чи справи в межах Статуту; давати рекомендації членам ООН чи Раді Безпеки з будь-яких питань чи справ; розглядати загальні принципи співробітництва у справі підтримки міжнародного миру і безпеки; звертати увагу Ради Безпеки на ситуації, які могли б загрожувати міжнародному миру і безпеці; рекомендувати заходи мирного владнання будь-якої ситуації, незалежно від її походження, яка могла б порушити загальне благополуччя чи дружні взаємовідносини держав.

Які правові наслідки відповідних дій Генеральної Асамблеї ООН в кожному з цих випадків?

3. У 1971 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію, згідно з якою місце Китаю в ООН посіли представники уряду КНР (Пекін). Представники уряду Тайваню членство в ООН не отримали. З того часу Тайвань веде кампанію з повернення членства в ООН. У 1997 р. уряди дев'яти країн надіслали листи Генеральному секретарю ООН з проханням включити в порядок денний чергової сесії питання про членство Тайваню. Однак більшість держав, серед них і Росія, були проти обговорення цього питання.

Представники Тайваню заявили, що “населення Китайської Республіки на Тайвані — 21 млн осіб, це більше, ніж чисельність населення абсолютної більшості, майже 2/3 країн — членів ООН. Доти, поки громадянам Тайваню не буде надано право голосу в ООН, ця світова організація не може вважатись універсальною”. Серед доводів Тайваню фігурували історичні аналогії з ФРН і НДР, Північною і Південною Кореєю.

Хто може претендувати на членство в ООН? Який порядок прийняття держав у члени ООН? Вирішіть справу.

4. У випадку суперечності положень резолюцій Генеральної Асамблеї і Ради Безпеки ООН держави—члени ООН повинні дотримуватися (*вибрати правильну відповідь*): резолюції Генеральної Асамблеї ООН; резолюції Ради Безпеки ООН; інше.

5. Вищим виконавчим органом Європейського Союзу є Рада Європейського Союзу. Акти Ради приймаються або одностайно, або кваліфікованою більшістю голосів відповідно до квот: Великобританія і ФРН — по 10 голосів, Іспанія — 8, Бельгія — 5, Данія — 3, отже, держави—члени ЄС мають різну кількість голосів при прийнятті рішень у Раді.

Чи означає такий розподіл кількості голосів у держав—членів Європейського Союзу порушення принципів суверенної рівності держав?

6. На другій сесії в 1967 р. ЮНКТАД звернулась до Генеральної Асамблеї ООН з проханням включити в її установчу програму положення, що надає можливість застосовувати санкції до держав—членів. ЮНКТАД планувала виключити зі своїх лав ПАР за здійснення зло-

чинної політики апартеїду. Генеральна Асамблея ООН звернулася за роз'ясненням до юридичного комітету.

Які рекомендації можна дати в такому випадку? Вивчіть особливості статусу спеціалізованих установ ООН і порядок їх взаємодії з ООН.

7. На початку березня 2001 р. у Швейцарії відбувся загальнонаціональний референдум, на якому 77 % населення країни висловились проти негайного початку переговорів з Європейським Союзом стосовно вступу в цю організацію.

Які існують аргументи за і проти вступу Швейцарії в Європейський Союз? Чи можливий найближчим часом вступ України в цю організацію? Чи доцільно членство України в Європейському Союзі?

Тема 8. Міжнародно-правові засоби вирішення міжнародних спорів і конфліктів

1. Загальна характеристика інституту вирішення міжнародних спорів.
2. Узгоджувальні процедури і їх відмінність від судових процедур.
3. Міжнародний арбітраж: структура, функції, практика діяльності.
4. Міжнародний Суд ООН: структура, функції, підстави юрисдикції, практика діяльності.
5. Механізм мирного вирішення спорів міжнародними організаціями.

Темі рефератів

1. Безпосередні переговори як головний початковий засіб вирішення міжнародних спорів. Переговори на вищому рівні та на міжнародних конференціях.
2. Добрі послуги та посередництво. Спільне і відмінне між ними.
3. Міжнародні третейські суди. Арбітражна процедура і правила арбітражного процесу.

Завдання

1. Зазначте на переваги та недоліки різних способів вирішення міжнародних спорів: переговорів, посередництва, добрих послуг, примирення, арбітражу, міжнародної судової процедури. Який зі способів найпридатніший для вирішення спорів, пов'язаних зі встановленням кордонів між двома державами; торговим обігом між двома

державами; захистом інвестицій; державною безпекою (одна держава звинувачує іншу в організації засилання найманців)?

2. Якщо держава А не виконує рішення міжнародного третейського суду, чи можна примусити її виконувати його? Чи обов'язкове рішення третейського суду? На чому базується юридична сила такого рішення?

3. Баскський активіст і член іспанського парламенту Кастелс звернувся до Європейського суду з прав людини зі скаргою, що стосується його засудження за образу уряду, яка виражалась у публікації статті, де уряд було звинувачено в підтримці чи мовчазному заохоченні озброєних угруповань басків.

Якими повноваженнями наділений Європейський суд з прав людини? Чи має він право розглядати індивідуальні скарги про порушення прав людини?

4. Держсекретар США М. Олбрайт засудила Росію і солідарні з нею країни за заяву про необхідність вирішення іракської проблеми дипломатичними методами.

Чи узгоджується точка зору Держсекретаря США з положеннями міжнародно-правових актів, що застосовуються до таких ситуацій?

Які конкретні методи врегулювання іракської проблеми можна запропонувати в цій ситуації?

З дотриманням яких процедурних правил можуть бути використані методи врегулювання міждержавних непорозумінь у контексті положень Статуту ООН?

5. Частина 2 ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН надає йому право “вирішувати справу *ex aequo et bono* (по справедливості та добрій совісті), якщо сторони з цим згодні”.

Що означає вирішити спір по справедливості? Що таке справедливість? Якщо суд розв'яже спір по справедливості, це означає, що не повинні застосовуватися норми права; необхідно спиратися на міркування здорового глузду; необхідно прийняти рішення, що задовольняє всі держави, які є сторонами спору; необхідно виходити з інтересів всього міжнародного співтовариства; необхідно спиратися на основні принципи права; необхідно розширено тлумачити норми міжнародного права?

6. Згідно з Договором, за яким створено Європейське Співтовариство, Суд ЄС компетентний розглядати позови про невиконання зобов'язань, бездіяльність, анулювання і відшкодування шкоди.

Чи входить у компетенцію Суду розгляд справи про порушення прав людини і основних свобод? Якщо входить, то як у такому разі співвідноситься компетенція Суду ЄС і Європейського суду з прав людини?

7. При вирішенні міжнародного спору, пов'язаного з визначенням державного кордону, держави А і В звернулися з проханням про посередництво до Генерального секретаря ООН, який підготував відповідні висновки з цього питання. Паралельно Генеральна Асамблея ООН зробила запит у справі в Міжнародний Суд ООН. Останній зробив консультативний висновок, який виявився таким, що суперечить думці Генерального Секретаря ООН.

Яке рішення повинні виконати сторони?

Тема 9. Міжнародно-правова відповідальність

1. Поняття та підстави міжнародно-правової відповідальності.
2. Класифікація міжнародних правопорушень.
3. Види і форми міжнародно-правової відповідальності держав.
4. Обставини, що позбавляють міжнародно-правової відповідальності.
5. Відповідальність міжнародних організацій.
6. Кримінальна міжнародна відповідальність фізичних осіб за міжнародні злочини.

Теми рефератів

1. Джерела та загальні принципи права міжнародної відповідальності.
2. Юридичні та фактичні підстави міжнародної відповідальності. Відповідальність за правомірну діяльність.
3. Ознаки міжнародного правопорушення.
4. Санкції в міжнародному праві.

Завдання

1. Визначте, чи несе держава міжнародно-правову відповідальність за такі акти: випадкове вбивство іноземного громадянина офіцером поліції при проведенні антитерористичної операції; видання урядового акта про націоналізацію майна іноземних громадян; грубе порушення норм міжнародного етикету главою держави, наприклад, неявка на протокольний захід без надання пояснень; спалювання демонстрантами перед посольством іншої держави прапора цієї дер-

жави; неправильне застосування судом процесуальної (наприклад, колізійної) норми щодо іноземного громадянина; затримання поліцейськими злочинця на території іноземної держави.

Чи можна в усіх зазначених випадках визначити вину держави? Які форми відповідальності можуть бути реалізовані в кожному конкретному випадку? Які санкції можуть бути застосовані з боку постраждалої держави?

2. Зазначте, чи може держава нести міжнародно-правову відповідальність за дії приватних осіб — громадян цієї держави; дії приватних осіб — іноземців; бездіяльність державних органів; дії третьої держави; дії міжнародної організації, членом якої є ця держава.

Наведіть відповідні приклади.

3. Ісламська Держава Афганістан почала вимагати від Росії та інших республік колишнього СРСР виплати воєнних репарацій за шкоду, заподіяну країні протягом майже десятилітнього перебування радянських військ на її території.

Ця вимога була висунута під час прес-конференції, проведеної в Кабулі прем'єр-міністром ІДА Абдул Сабуром Фаридом. “Усі республіки, які дістали незалежність після розпаду СРСР, брали участь у руйнуванні Афганістану, — заявив він. — Вони повинні виконати свої обов'язки з виплати воєнних репарацій”.

Який зміст поняття “міжнародна відповідальність”? Її конкретні види і форми.

У чому полягають підстави міжнародної відповідальності і хто може бути суб'єктом такої відповідальності?

Як, за якими критеріями можуть здійснюватись обмеження міжнародних правопорушень від суміжних з ними протиправних діянь?

Які обставини можуть розглядатись як фактори, що звільняють від міжнародно-правової відповідальності?

Чи має підстави вимога теперішньої влади Афганістану про виплату цій країні Росією репарацій?

4. США вторглися на територію Ірану з метою звільнення заручників. Цей озброєний напад всупереч вимогам ст. 51 Статуту ООН не є відповіддю на озброєний напад на США. США спробували виправдати свої дії, посилаючись на вказану статтю Статуту. Так, у документі, який США направили Раді Безпеки ООН, стверджувалось, що збройна акція була здійснена США, “згідно зі ст. 51 для

реалізації невід'ємного права на самооборону з метою визволення американських громадян, які є жертвами збройного нападу на наше посольство”.

Чи є самооборона одним з елементів системи (механізму) міжнародно-правових санкцій? Чи правомірні дії США?

5. У 1994 р. Президент США підписав закон про посилення санкцій проти Куби у відповідь на атаку кубинськими військовими винищувачами цивільних літаків антикастрової еміграційної організації, у результаті якої загинули чотири пілоти. Серед санкцій — зупинення чартерних авіарейсів між США і Кубою, нові перепони кубинським дипломатам, відмова мати справу з іноземними компаніями, що займаються бізнесом на Кубі, заборона ввозити до США продукти, вироблені з використанням кубинського цукру.

Як можна розцінити дії Куби і США? Які заходи з боку США належать до реторсій та репресалій?

6. У 1965 р. з військової бази НАТО у ФРН вилетів винищувач-розвідник. Офіційно це був навчальний політ через повітряний простір Франції. План польоту було передано владі Франції. Запиту на дозвіл здійснювати фотозйомку під час польоту не було. Екрани радіолокаторів фіксували політ. Перебуваючи над базою “П'єр лат” (Франція), літак знизився і вийшов з зони досяжності радіолокаторів.

Для розпізнання літака-порушника вилетів літак ППО Франції. Як було засвідчено, з літака-порушника здійснювалась зйомка об'єктів бази “П'єр лат” (на покрівлі будівель було зображено великий червоний квадрат з білим колом у середині, що означає заборону зйомки). Французький пілот повідомив по радіо номер американського літака. Французька влада через офіційні канали попередила військове командування НАТО у ФРН: “Після повернення вашого літака передайте нам касети його фотоапаратів, не проявляючи плівки”.

Американські представники НАТО передали французькій стороні, проігнорувавши її прохання, проявлені плівки і фотокартки, завіривши письмово, що вони не залишили собі копій. Уряд Франції направив ноту протесту США.

Після отримання цієї ноти уряд США опублікував повідомлення, в якому виражалось співчуття у зв'язку з порушенням повітряного простору Франції, а також стверджувалось, що воно відбулось не-

навмисно і вжиті заходи щодо запобігання в майбутньому подібних випадків.

Оцініть дії США. Який вид відповідальності встановлюється в цьому разі?

7. Під час Нюрнберзького і Токійського процесів багато військових злочинців на свій захист наводили такі аргументи:

- Під час вчинення злочину відповідальність за них ще не була встановлена. Закон зворотної сили не має, отже, їх не можна притягати до відповідальності на підставі Статуту Нюрнберзького і Токійського трибуналів.
- Вони не зобов'язані дотримуватися вірності державам-переможцям.
- Вони лише виконували накази вищих керівників.
- Німеччина відновлювала справедливість, порушену під час Першої світової війни.

Чи слід зважати на ці аргументи?

8. У 1968 р. МЗС Чехословаччини звернулося до уряду США з вимогою видачі Шейни, колишнього генерала чехословацької армії, який переслідується в Чехословаччині за злочинну діяльність і який, як встановлено, перебуває на території США. Злочин Шейни було доведено. США направили у відповідь ноту, в якій вимога про видачу була відхилена. МЗС Чехословаччини заявило протест. Державний секретар США відповів, що американська влада надала Шейні дозвіл на постійне проживання з правом отримання американського громадянства.

Чи було порушено норми міжнародного права владою США? Які примусові заходи можуть бути вжиті з боку Чехословаччини?

Тема 10. Право міжнародних договорів

1. Поняття і джерела права міжнародних договорів.
2. Поняття міжнародного договору. Класифікація міжнародних договорів.
3. Укладення міжнародних договорів.
4. Дія договорів, їх застосування і тлумачення.
5. Недійсність, зупинення або припинення дії договорів. Внесення змін до договорів.
6. Забезпечення виконання міжнародних договорів.

Тема рефератів

1. Застереження до міжнародних договорів. Умови правомірності застережень.
2. Роль ООН та її органів у формуванні та реалізації норм права міжнародних договорів.
3. Підстави недійсності міжнародних договорів та правові наслідки їх недійсності.
4. Підстави припинення дії міжнародних договорів та відповідні правові наслідки.

Завдання

1. Визначте які документи є міжнародними договорами:
 - 1) Статут Організації Об'єднаних Націй 1945 р.;
 - 2) Декларація про принципи міжнародного права 1970 р.;
 - 3) Паризька хартія для нової Європи 1990 р.;
 - 4) Заключний акт Ради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 р.;
 - 5) Протокол, що стосується статуту біженців 1967 р.;
 - 6) Правила процедури скликання міжнародних конференцій держав 1949 р.;
 - 7) Статут Міжнародного Суду ООН;
 - 8) Заява глав держав СНД про недопущення застосування чи загрози застосування сили і вирішення спірних питань шляхом переговорів;
 - 9) Визначення агресії. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 1974 р.;
 - 10) Статут Міжнародного кримінального суду 1998 р.;
 - 11) Рішення Ради Безпеки ООН на основі ст. 41 Статуту ООН про введення санкцій проти Іраку;
 - 12) Проект статей про відповідальність держав, підготовлений Комісією міжнародного права ООН.
2. Під час щорічної зустрічі глав урядів азійських держав прем'єр-міністри Японії і Тайваню виступили зі спільною заявою, що жодне з урядів (ні Японії, ні Тайваню) не застосовуватиме торгові санкції проти іншої сторони протягом двох років.

Чи можна розглядати таку заяву, як міжнародний договір?

3. Виберіть правильну відповідь (відповіді) з пропонованих варіантів.

1. Сторонами в міжнародному договорі є такі:
 - а) основні та похідні суб'єкти міжнародного права;
 - б) суб'єкти міжнародного права, що володіють договірною правоздатністю;
 - в) учасники міжнародних відносин.
2. Однією зі стадій укладення міжнародних договорів є такі:
 - а) новація;
 - б) парафування;
 - в) пролонгація.
3. Відмова держави від договору з попереднім попередженням інших учасників, коли така відмова, її порядок і умови прямо передбачені договором, — це:
 - а) денонсація;
 - б) анулювання;
 - в) припинення договору за згодою сторін.
4. Підставою відносної недійсності договору є така:
 - а) суперечність імперативній нормі *jus cogens*;
 - б) очевидне порушення особливо важливої норми внутрішнього права держави, що стосується компетенції укладати міжнародні договори;
 - в) згода держави на його обов'язковість була виражена в результаті застосування сили чи погрози силою стосовно держави чи її представника.
5. Міжнародний договір згідно з Віденською конвенцією про право міжнародних договорів 1969 р. укладається:
 - а) тільки в письмовій формі;
 - б) в усній формі;
 - в) як в усній, так і в письмовій формі.
6. Положення міжнародних договорів, що передбачають зобов'язання для третіх сторін, поширюються:
 - а) без згоди третьої держави;
 - б) якщо учасники договору мають намір зробити це положення засобом створення зобов'язання і третя держава бере на себе в письмовому вигляді це зобов'язання;
 - в) тільки за згодою третьої держави.

7. Міжнародні договори України є частиною:
 - а) національного законодавства;
 - б) міжнародної нормативної системи;
 - в) правової системи України.
8. До способів вираження згоди на обов'язковість міжнародного договору належать:
 - а) підписання ad referendum;
 - б) голосування;
 - в) затвердження;
 - г) парафування.
9. Якщо міжнародним договором передбачені інші правила, ніж законом України, то застосовуються положення:
 - а) будь-якого міжнародного договору;
 - б) українського закону;
 - в) міжнародного договору, згоду на обов'язковість якого було виражено у формі закону.
10. Міжнародний договір підлягає реєстрації в Секретаріаті ООН після таких дій:
 - а) вираження згоди на його обов'язковість всіма державами, що беруть участь у переговорах;
 - б) набрання чинності;
 - в) ратифікації;
 - г) прийняття і підписання.
11. Генпрокуратура України в 1994 р. порушила кримінальну справу за фактом зриву виконання міжурядової угоди між Україною і Узбекистаном про поставки бавовни в обмін на український цукор. За повідомленням прес-центру Генпрокуратури, основним винуватцем невиконання угоди є Національний банк України (НБУ). Він не виконав постанову Кабінету міністрів України про забезпечення оплати текстильної сировини, що поставляється. Цей документ зобов'язував НБУ допомогти Держкомітету з легкої і текстильної промисловості отримати кредити для сплати вартості цукру. Допомогу не було надано, а в результаті від простою підприємств держава втратила 3 трлн крб.

В інтерв'ю газеті "Київські відомості" перший заступник голови правління НБУ Володимир Стельмах відкинув звинувачення на адресу банку. Він заявив, що в кінці 1993 р. НБУ взагалі не відкри-

вав нових кредитних ліній, за винятком тих, які забезпечували фінансування конверсійних програм. Було також зазначено, що згідно з українським законодавством Держкомлегтэкспром взагалі не мав права брати кредит у НБУ. Необхідні кошти уряд України повинен був перерахувати Комітету цільовим призначенням.

Чи поширюється на міжурядові угоди, подібні описаній, дія основних правових принципів права міжнародних договорів?

Які конкретно положення застосовуваних міжнародно-правових актів можна використовувати при виробленні позиції для оцінки описаної ситуації?

Які зі згадуваних у завданні суб'єктів міжнародного і внутрішньодержавного права відповідальні за виконання зобов'язань, встановлених угодою між Україною і Узбекистаном?

Чи мають міжнародно-правове значення юридичні факти, на підставі яких українська прокуратура порушила кримінальну справу?

Чи може справа про невиконання українською стороною угоди з Узбекистаном бути передана на розгляд міжнародній судовій інстанції?

Змістовий модуль III. Основні галузі міжнародного права

Тема 11. Право зовнішніх зносин (дипломатичне і консульське)

1. Поняття права зовнішніх зносин.
2. Система органів зовнішніх зносин.
3. Дипломатичні представництва, їх види і функції. Дипломатичні привілеї та імунітети.
4. Дипломатичне право міжнародних організацій.
5. Правовий режим спеціальних місій.
6. Встановлення консульських зносин і організація консульських установ. Консульські функції.
7. Консульські привілеї та імунітети.

Теми рефератів

1. Застереження щодо міжнародних договорів. Умови правомірності застережень.
2. Роль ООН та її органів у формуванні та реалізації норм права міжнародних договорів.

3. Підстави недійсності міжнародних договорів та відповідні правові наслідки.
4. Підстави припинення дії міжнародних договорів та відповідні правові наслідки.

Завдання

1. У будівлі генерального консульства України в м. Тюмень спалахнула пожежа. Компетентні органи звернулись до консульства з проханням дозволити загасити пожежу. У консульстві відповіли, що глава консульства відсутній, а тільки він може вирішити ці питання.

За деякий час, так і не отримавши згоди, пожежники увійшли до приміщення консульства і розпочали гасити пожежу.

Дайте правову оцінку ситуації. Порівняйте положення Віденської конвенції про консульські зносини 1963 р. і Консульської конвенції між Російською Федерацією та Україною з питань регулювання недоторканості.

2. При відкритті дипломатичного представництва України на території держави А влада останньої не погодилась із запропонованою кількістю співробітників посольства — 200 осіб і запропонувала скоротити їх до 150.

Як регулюються питання про чисельність персоналу Віденською конвенцією 1961 р.? Як може бути вирішена ця ситуація?

3. Зазначте, в яких випадках виключається юрисдикція держави перебування щодо дій консульських посадових осіб, які користуються імунітетом (за Віденською конвенцією про консульські зносини 1963 р.): 1) публічне розголошення посадових взаємовідносин; 2) несплата боргу за обслуговування; 3) незаконне ввезення наркотиків; 4) відмова консула у видачі в'їзної візи; 5) заподіяння консулом шкоди в результаті ДТП під час поїздки у службових справах; 6) необережне вбивство місцевого громадянина в результаті хуліганських дій; 7) оренда будівлі для потреб представництва; 8) перевищення влади, розтрата; 9) вбивство на підставі ревнощів; 10) шпигунство; 11) розголошення консулом причин відмови у видачі візи, що заподіяло шкоду репутації.

У компетенції якого органу перебуває вирішення питання про те, чи була консульська посадова особа при виконанні службового обов'язку?

4. Приміщення посольства держави А захопили терористи і використовують як позицію для стрільби.

Зазначте, чи можливо з метою припинення їх дій проникнути до приміщення посольства, незважаючи на ст. 22 Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р., де зазначається: “Приміщення представництва недоторканні. Влада держави перебування не може проникати до цих приміщень інакше, як за згодою глави представництва”.

Чи може влада держави перебування затримати іноземного дипломата, якщо останній, перебуваючи в нетверезому стані, йде вулицею, маючи при собі вогнепальну зброю?

5. До українського арбітражного суду звернулась іноземна компанія з позовом до українського відповідача. Як документ, що підтверджує правовий статус фірми в Індії, було надано документ англійською мовою з різними штампами і підписами. Суд відмовив у порушенні арбітражного провадження, посилаючись на відсутність легалізації поданих документів.

Назвіть порядок легалізації іноземних документів для надання органам України. Яку роль при легалізації відіграють консульські установи?

6. Співробітниками нью-йоркської поліції 31 жовтня 1997 р. було спровоковано дипломатичний інцидент, який виявився в тому, що Постійний представник Російської Федерації при ООН С. В. Лавров був тимчасово позбавлений фізичної можливості на власному службовому автомобілі проїхати до споруди ООН, куди прямував для виконання офіційної місії — участі в засіданні Ради Безпеки цієї організації. У зв'язку з цим інцидентом МЗС Росії заявило тимчасовому повіреному у справах США в Москві, що російська сторона обурена вторгненням американських поліцейських в автомобіль вказаного дипломата (у водія відібрали ключі від автомобіля) і занепокоєна бездіяльністю компетентних офіційних органів США, які фактично допустили подібне переслідування російських представників. Було також заявлено таке: склалося враження, що грубе порушення Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. вчинено в Нью-Йорку навмисно, причому Державний Департамент США робить вигляд, що нічого, щоб заслуговувало на його увагу, не відбувається.

Яку юридичну оцінку слід дати цій ситуації з огляду на конкретні положення Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р.

та інших міжнародно-правових актів, які встановлюють перелік привілеїв та імунітетів дипломатичних представництв і дипломатичних представників держав у країні їх акредитування?

7. У подружжя, один з яких — громадянин Росії, а інший — громадянин України, народилась дитина. Місце народження — Білорусь. Подружжя не має спільного місця проживання. Батьки дитини звернулись до російського консульства в Республіці Білорусь з проханням зареєструвати дитину як громадянина РФ.

Яку відповідь отримають батьки дитини від працівників консульства?

Тема 12. Міжнародне право прав людини

1. Поняття та система міжнародного права прав людини.
2. Класифікація договорів з прав людини та міжнародні стандарти у сфері прав людини.
3. Особливості міжнародного захисту прав людини як галузі міжнародного права. Галузеві принципи міжнародного захисту прав людини.
4. Механізми міжнародного співробітництва у сфері прав людини.
5. Механізми міжнародного контролю за дотриманням прав людини.

Темі рефератів

1. Становлення та розвиток інституту захисту прав людини в міжнародному праві.
2. Діяльність ООН у сфері захисту прав людини.
3. Конвенційний механізм реалізації норм міжнародного права прав людини.
4. Порівняльна характеристика системи захисту прав людини за Міжнародним пактом про громадянські та політичні права і за Європейською конвенцією про захист прав людини та основних свобод.
5. Механізм реалізації Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод.

Завдання

1. Згідно зі ст. 11 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права 1966 р. «держави — учасниці цього Пакту визнають право кожного на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї,

який включає достатнє харчування, одяг та житло і на безперервне поліпшення умов життя. Держави-учасниці вживатимуть належних заходів для забезпечення здійснення цього права, визнаючи важливе значення щодо цього міжнародного співробітництва, що базується на вільній згоді”.

Чи може український громадянин звернутися до міжнародних юрисдикційних органів із скаргою на український Уряд, якщо вважає, що заробітна плата, яку він отримує, не забезпечує достатнього життєвого рівня для нього і членів його сім’ї?

2. З метою боротьби з Ірландською республіканською армією (ІРА) влада Північної Ірландії з серпня 1971 р. по грудень 1975 р. застосовувала низку актів, які допускали позасудові арешти та затримання. Режим поводження із заарештованими передбачав, зокрема, застосування таких методів дезорієнтації (“позбавлення сенсорного сприйняття”): а) стояння біля стіни протягом кількох годин у розпластаному положенні; б) одягання капюшонів, які знімали тільки під час допитів; в) шумовий вплив — утримання до допитів у приміщенні при постійному гучному звуці; г) позбавлення сну тих, хто очікує на допит; д) позбавлення їжі та води безпосередньо перед допитами.

Чи було порушено ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 р.?

Слід врахувати такі обставини: застосування цих методів допомогло виявити 700 членів ІРА, не спричинило тілесних ушкоджень, крім втрати маси і гострих психічних симптомів у деяких в’язнів, Мета їх застосування розкрити терористичні акти, що призвели до смерті понад 1100 людей.

3. У Литві в терміновому порядку з роботи звільняються особи, які в минулому служили в органах радянської держбезпеки. Вже відсторонені від роботи шість прокурорів, кілька чиновників міністерств та відомств, пересічні співробітники державних і приватних підприємств.

Такі перші результати набрання чинності законом про обмеження трудової діяльності колишніх працівників КДБ, відповідно до якого вони протягом 10 років не мають права працювати у структурах держуправління, банках, правоохоронних органах, на дипломатичній службі та стратегічних господарських об’єктах, наприклад, у цивільній авіації, на залізниці. Колишні співробітники спецслужб поклали надію на Конституційний суд, до якого звернулась група законодав-

ців, які не погодились з такою заборонаю на професії. Навіть президент Литви Валдас Адамкус неочікувано виступив на їх захист і наклав вето на цей закон. На його думку, питання обмеження прав людини на працю повинен вирішувати не сейм, а суд. Негативно висловились і багато авторитетних юристів, які вважали, що ці люди працювали в межах діючих на той час законів, а в подальшому є законслухняними і лояльними громадянами — за що їх карати? Однак Конституційний суд всупереч прогнозам підтвердив легітимність цього нормативного акта, щоправда, за умови, що звільнені на його підставі зможуть опротестувати рішення роботодавців у судовому порядку.

Передбачається, що роботу втратять близько 400 осіб.

Яку правову оцінку можна дати здійснюваній у Литві кампанії щодо обмеження колишніх працівників КДБ СРСР з позиції відповідних положень нормативних актів?

Якою мірою обґрунтовані (необґрунтовані) позиції Конституційного суду, з одного боку, і Президента Литви — з іншого щодо питання, яке пов'язане з оцінкою правового статусу колишніх працівників КДБ СРСР як таких, що заслуговують на вжиття до них репресивних заходів?

Які процедурні форми слід вважати легітимними щодо осіб, трудова діяльність яких була пов'язана з КДБ СРСР, при вирішенні питання про можливість зайняття ними посад у правоохоронних органах, на стратегічних господарських об'єктах, зокрема на транспорті, тощо?

Які процедурні правила могли б використати особи, що підлягають переслідуванню у зв'язку з їх попередньою службою в КДБ СРСР, для того, щоб домогтися визнання неправомірності подібної ситуації?

4. Чотирнадцятирічна дівчина, громадянка Швеції, пішла з дому, щоб проживати разом з молодою особою, другом. Її батьки звернулися до влади і дівчину було примусово повернено додому.

Чи було порушено ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 р.?

Тема 13. Міжнародне гуманітарне право

1. Поняття і джерела міжнародного гуманітарного права.
2. Основні інститути міжнародного гуманітарного права.
3. Збройні конфлікти в сучасному світі та їх класифікація.

4. Міжнародне право про захист жертв війни.
5. Режим військової окупації. Поняття нейтралітету.
6. Міжнародне гуманітарне право і миротворчі сили ООН. Забезпечення норм міжнародного гуманітарного права.

Теми рефератів

1. Міжнародне гуманітарне право і право прав людини.
2. Функції Міжнародного комітету Червоного Хреста та його роль у збройних конфліктах.

Завдання

1. У ст. 32 IV Конвенції про закони і звичаї сухопутної війни 1907 р. зазначено: “Парламентерем вважається особа, уповноважена однією з воюючих сторін вступити в переговори з іншою стороною і має білий прапор. Як парламентар, так і трубач, горніст чи барабанщик, особа, що несе прапор, і перекладач, що його супроводжує, користуються правом недоторканності”.

Чи порушується недоторканність парламентаря, якщо йому зав’язують очі під час прямивання позицією противника?

Чи можна вважати віроломством ситуацію, коли до ворога висилають парламентаря з метою отримання перепочинку чи відступити, поки тривають переговори?

2. Протягом 90-х років на територію США постійно прибували морським шляхом біженці з Куби, їх загальна чисельність перевищила 100 тис.

Уряд США прийняв рішення припинити практику автоматичного надання дозволу на в’їзд кубинцям, що досягли їх берегів. У 1996 р. влада США вжила заходів депортації щодо кубинців, які не мають діючих віз США, як незаконних іммігрантів.

Чи відповідають дії органів влади США щодо кубинських біженців нормам Конвенції ООН про статут біженців 1951 р.?

3. Зазначте, чи втрачають силу під час війни такі договори: про правову допомогу; боротьбу зі злочином геноциду; допомогу пораненим і військовополоненим; консульські імунітети.

Чи поновлюють дію ці договори після завершення військових дій?

4. 20 грудня 1989 р. збройні сили США чисельністю близько 20 тис. осіб вторглися на територію Панамы і взяли столицю під свій

контроль. Вони вчинили розправу над мирним населенням (за окремими даними близько 3 тис. осіб цивільного населення вбито, таку саму кількість поранено і приблизно 50 тис. осіб залишилися без житла), а главу держави генерала Норвегу 4 січня 1990 р. заарештували і вивезли до США для передання суду.

Поки продовжувалась операція в Панамі, США не вживали жодних заходів для забезпечення громадської безпеки і порядку в окупованому місті. У результаті цим скористалась група панамців, які почали грабувати комерційні установи столиці, причому збитки становили кілька мільйонів доларів США. Власники комерційних установ, що постраждали від грабежів, звернулись до судів США з позовами проти уряду країни, вимагаючи компенсації за збитки згідно із законодавством США.

На підкріплення позовних вимог позивачі спиралися на відповідні положення IV Гаазької конвенції про закони і звичаї війни від 18 жовтня 1907 р. та Додатковий протокол до неї (ст. 42 і 43).

Чи повинен американський суд визнати окупацію з боку США? Чи відповідальна в цьому разі держава за дії своїх збройних сил?

5. У ст. 79 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. із захисту жертв міжнародних збройних конфліктів 1977 р. (Протокол I) зазначено: “Журналісти, що перебувають у небезпечних професійних відрядженнях у районах збройного конфлікту, розглядаються як цивільні особи...”.

Чи можна застосовувати збройну силу до переодягненого у військову форму журналіста? Якщо журналіст потрапив у полон, що слід з ним робити? Чи відповідальний журналіст за власні твори? Чи може противник якось карати журналіста, якщо вважає, що інформація, викладена у його статтях, є хибною і сприяє розпалюванню національної ворожнечі?

6. Виберіть правильну відповідь (відповіді).

1. Зі скаргою про застосування тортур можна звернутися до такого органу:
 - а) Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації;
 - б) Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ);
 - в) Міжнародний суд ООН;
 - г) Комітет ООН проти тортур;
 - д) Комітет ООН з прав людини.

2. Скарги про порушення прав і свобод людини уповноважений розглядати:
 - а) Комітет ООН з прав дитини;
 - б) Міжнародний суд ООН;
 - в) ЄСПЛ;
 - г) Комісія СНД з прав людини;
 - д) Верховний комісар ООН з прав людини.
3. Зі скаргою про порушення прав людини до ЄСПЛ має право звертатися:
 - а) держава;
 - б) особа;
 - в) група осіб;
 - г) неурядова організація;
 - д) орган державної влади.
4. Вимоги прийнятності скарги до ЄСПЛ:
 - а) вичерпані всі внутрішньодержавні засоби правового захисту;
 - б) заявник повнолітній;
 - в) заявник є громадянином держави-порушниці;
 - г) подається скарга про порушення прав і свобод, передбачені Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод;
 - д) подається скарга після спливу шести місяців з дати винесення національними органами остаточного рішення у справі.

Тема 14. Міжнародне морське право

1. Поняття та джерела міжнародного морського права.
2. Внутрішні морські води і їх правовий режим.
3. Правовий режим територіального моря.
4. Прилегла зона та її правовий режим.
5. Континентальний шельф. Виключна економічна зона.
6. Міжнародно-правовий режим відкритого моря.
7. Міжнародний район морського дна. Міжнародні канали.

Теми рефератів

1. Міжнародний район морського дна і його режим за Конвенцією ООН 1982 р. Концепція спільної спадщини людства щодо нього. Міжнародний орган з морського дна.

2. Міжнародна морська організація (ІМО): цілі, структура органів, повноваження.

Завдання

1. У 1988 р. есминець “Керон” і крейсер “Йорктаун” ПМС США зайшли до радянських територіальних вод у Чорному морі в районі Південного берегу Криму. На попереджувальні сигнали, які завчасно подавав радянський прикордонний корабель про наближення до Державного кордону СРСР, американські кораблі не реагували і увійшли в територіальне море СРСР на значну відстань.

У протесті МЗС СРСР “відповідальність за вчинену провокацію”, яка призвела до зіткнення двох військових кораблів, поклало на США. У відповідь на це представники держдепартаменту США і Пентагону заявили, що американські кораблі здійснювали право мирного проходу, яке відповідає міжнародному праву.

Що охоплює право мирного проходу територіальним морем?

Чи передбачає воно попереднє повідомлення або дозвіл прибережної влади?

Чи повинні іноземні кораблі дотримуватися вимог прибережної держави здійснювати мирний прохід морськими коридорами?

2. Фінляндія 17 травня 1991 р. звернулася до Міжнародного Суду ООН з претензією до Данії. Датський уряд розпочав реалізацію проекту створення мосту над міжнародною протокою Великий Бельт. Води Великого Бельга перекриті територіальними водами Данії; його правовий режим визначається Копенгагенським трактатом 1857 р. і Королівською постановою 1976 р. (Данія), що передбачають свободу судноплавства цією протокою. Реалізація проекту в його початковому вигляді означала б закриття Балтійського моря для суден висотою понад 65 м і до яких належать, зокрема, нафтові платформи, споруджені у Фінляндії.

Уряд Фінляндії просив Суд встановити таке: 1) існує право вільного проходу Великим Бельгом, яке поширюється на будь-які фінські кораблі; 2) це право поширюється на будь-які типи суден, у тому числі й на нафтові платформи; 3) спорудження Данією мосту, як це заплановано, не сумісне з правом вільного проходу; 4) Данія і Фінляндія повинні розпочати переговори з цього питання з метою гарантувати право проходу протокою Великий Бельт.

Оцініть вимоги Фінляндії. Чи обґрунтовані її претензії? Який режим проходу міжнародною протокою?

3. Британська компанія “Шелл” відмовилася від планів поховання у водах Атлантики гігантської нафтової платформи, термін експлуатації якої минув. У поширеній заяві компанії вказується, що вона вимагатиме від влади дозволу на демонтаж платформи на березі. Це рішення, як зазначено в заяві, прийнято у зв'язку з протестами проти морського поховання з боку ряду західноєвропейських держав. Активні дії проти затоплення платформи здійснювали також члени міжнародної екологічної організації “Грінпіс”. За її даними, у танках платформи розміщуються ще тисячі тон нафти, яка може заподіяти непоправної шкоди навколишньому середовищу.

Який правовий режим використання штучних островів, установок і споруд закріплений нормативними актами?

Чи збігається юридичний статус морських штучних островів, установок і споруд зі статусом островів природного походження?

Які вимоги згідно з нормативними актами висуваються до власника штучних островів, установок і споруд після завершення їх використання у плані забезпечення безпеки мореплавства і екологічної безпеки?

4. Чи можна вважати піратством дії чеченських бойовиків, що захопили російське судно і вимагають під загрозою життя заручників припинення війни в Чечні?

5. Виберіть підстави для здійснення права на огляд іноземного судна у відкритому морі: 1) військові маневри; 2) піратство; 3) плавання зі зброєю на борту; 4) перевезення наркотичних засобів.

6. У 1946 р. морське судно “Asya” залишило один з портів і попрямувало до Палестини, маючи на борту кілька сотень нелегальних емігрантів. Коли судно вперше зустрів у відкритому морі англійський військовий корабель, на ньому взагалі не було піднято прапора. Однак скоро на судні з'явився турецький прапор, який згодом був замінений на сіоністський. Оскільки на судні не виявилось жодних документів, які підтверджували б його національну приналежність, воно було відконвойоване до порту міста Хайфа. За постановою Верховного суду Палестини судно конфісковано на користь уряду Палестини.

Яка держава за сучасним міжнародним морським правом здійснює юрисдикцію і контроль над морським судном у відкритому морі?

Які вимоги висуває міжнародне право до суден, які плавають у відкритому морі?

Які умови повинні бути виконані щодо морського судна, перш ніж йому буде надано право плавати під прапором певної держави?

Які постанови міжнародно-правових актів визначають порядок зміни судном свого прапора?

У чому полягає зміст принципу реального зв'язку в сучасному міжнародному праві?

Чи можна інкримінувати капітану судна перевезення на ньому “нелегальних емігрантів” у контексті положень діючих міжнародних нормативних актів?

Тема 15. Міжнародне повітряне та космічне право

1. Поняття та джерела міжнародного повітряного права. Основні принципи міжнародного повітряного права.
2. Міжнародні польоти в межах державної території. Свобода польотів в міжнародному повітряному просторі.
3. Міжнародні авіаційні організації.
4. Відповідальність у міжнародному повітряному праві.
5. Міжнародне космічне право та його джерела. Основні принципи космічної діяльності.
6. Правовий режим космічного простору та небесних тіл. Права та обов'язки держав при здійсненні космічної діяльності.
7. Міжнародні космічні організації.
8. Особливості міжнародно-правової відповідальності в космічному праві.

Завдання

1. Уряд США виплатив Ірану компенсацію за збитий американськими військовими в 1988 р. іранський пасажирський літак. Обов'язок відшкодування заподіяної шкоди і сума були визначені рішенням Міжнародного суду ООН – 100 млн дол.

В Ірані цю компенсацію отримують родичі загиблих і державна авіакомпанія “Іран еір”. За кожного годувальника сім'ї отримують по 300 тис. дол., а за решту – по 150 тис. дол., на що виділено 62 млн дол., а близько 40 млн дол. вважаються виплатою за знищений лайнер.

Аеробус, який впав у води Перської затоки 3 червня 1988 р., був під час польоту над відкритим морем збитий ракетою з корабля ПМС США, який помилково прийняв його за військовий літак.

Як у правовому плані поділяється повітряний простір залежно від юридичного статусу наземного простору, над яким він розміщується?

Який обсяг повноважень держави в частині правового регулювання використання повітряного простору, розташованого над його територією?

Який обсяг повноважень держави щодо використання повітряного простору, розташованого за межами її територіальних володінь?

Який правовий зміст понять “регулярні повітряні сполучення”, “нерегулярні польоти” і “повітряний каботаж”?

В яких частинах повітряного простору і з дотриманням яких умов держави можуть встановлювати заборонені зони?

Якими правами і обов'язками наділяються держави щодо повітряних суден, що терплять аварію, і здійснення розслідування випадків з такими суднами?

Які принципи встановлені міжнародним правом для відшкодування шкоди, заподіяної повітряним судном третіх осіб?

Як співвідносяться дії ПМС США, що призвели до загибелі іранського літака над Перською затокою, з відповідними положеннями нормативних актів?

2. Чехословаччина 22 лютого 1956 р. надіслала ноту протесту до Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО) з приводу запуску комітетом “Вільна Європа” з Баварії (ФРН) в напрямку Польщі, Угорщини і Чехословаччини повітряних куль з листівками антиурядового змісту. У цій ноті чехословацька сторона заявила, що такі дії грубо порушують положення ст. 1 і 8 Конвенції про міжнародну цивільну авіацію 1944 р.

Чи є повітряні кулі повітряними суднами в юридичному значенні?

Які юридична природа і статус повітряного простору, розташованого над сухопутною і водною територією держави?

Кваліфікуйте дії комітету “Вільна Європа” за сучасним міжнародним правом.

3. Ізраїльські винищувачі 10 серпня 1973 р. вторглися в ліванський повітряний простір і змусили ліванський літак “Каравела” з 74

пасажирами і 8 членами екіпажу на борту, який здійснював політ з Бейрута в Багдад, змінити курс і здійснити посадку на ізраїльському військовому аеродромі поряд з м. Хайфа. Такими діями влада Ізраїлю намагалась захопити керівників Національного фронту визволення Палестини, яких на борту літака не виявилось.

Вкажіть, які норми і принципи міжнародного права були порушені.

Чи підпадає ця ситуація під дію Конвенції про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден 1970 р., Монреальської конвенції про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації 1971 р.?

Які засоби впливу може застосувати держава до іноземного військового повітряного судна, яке здійснило несанкціоноване вторгнення в його повітряний простір?

4. Денніс Хоуп, 49-річний підприємець з Каліфорнії, оголосив себе на початку 1997 р. власником Сонячної системи, усіх планет та їх супутників, включаючи і супутник Землі Місяць. Перед цим він направив послання про намір приватизувати “нічий небесні тіла” на адресу ООН, Білого дому у Вашингтоні та Кремля в Москві. Відповіді він не отримав. Потім Д. Хоуп відкрив власну контору під назвою “Місячне посольство” і почав продавати ділянки своєї “власності”.

Чи припустима така діяльність з позиції міжнародного права?

5. Зазначте, чи порушується міжнародне космічне право:

- 1) використанням супутників військового зв'язку;
- 2) розгортанням у космосі лазерних установок, призначених для протиракетної оборони;
- 3) розміщенням на небесних тілах радіоактивних матеріалів;
- 4) облаштуванням центру протиповітряної оборони на Місяці, у відкритому космосі, на Марсі;
- 5) використанням військових спеціалістів для будівництва бази на Місяці;
- 6) заподіянням шкоди майну громадянина держави А в результаті падіння космічного апарата держави Б;
- 7) виведенням на орбіту ядерних установок.

6. За допомогою супутника держава А виявила на території держави Б багате родовище селітри. Не повідомляючи ні державу Б, ні

міжнародну спільноту, держава А орендувала цю ділянку у держави Б за невелику суму і почала експлуатувати родовище.

Чи порушують подібні дії міжнародне космічне та економічне право?

Тема 16. Міжнародне економічне право

1. Поняття міжнародного економічного права.
2. Джерела, цілі та принципи міжнародного економічного права.
3. Суб'єкти міжнародного економічного права. Відповідальність держави і приватних осіб. Транснаціональні корпорації.
4. Система і правові інститути міжнародного економічного права.

Теми рефератів

1. Транснаціональні корпорації та їх значення в міжнародному економічному праві.
2. Транснаціональна валютно-фінансова система.
3. Від Генеральної угоди про тарифи і торгівлю (ГАТТ) до створення Світової організації торгівлі (СОТ).
4. Договір про створення Економічного союзу (країн СНД) від 24 вересня 1993 р.

Завдання

1. У 1951 р. іранський меджліс (парламент) прийняв два закони про націоналізацію нафтової промисловості в Ірані. Одразу після націоналізації 8 травня 1951 р. Англо-Іранська нафтова компанія почала вимагати від іранського прем'єр-міністра, щоб це питання згідно зі ст. 22 концесійного договору 1933 р. було вирішено через арбітраж. Іранський міністр фінансів у відповіді на цей лист зауважив: 1) право націоналізації впливає із суверенітету кожної держави; це право використовували багато держав, у тому числі й уряд Великобританії; 2) приватна угода (концесія) не може перешкоджати здійсненню цього права, що базується на нормах міжнародного права; 3) націоналізація нафтової промисловості в Ірані є результатом здійснення суверенного права іранського народу; це питання не може бути предметом арбітражного розгляду в будь-якому арбітражному органі.

Оцініть доводи Ірану з позицій їх відповідності міжнародному праву.

2. Громадянин України здавав в оренду власну яхту в м. Майамі (США). З приводу доходів, отриманих від оренди судна, між ним та

українським податковим органом виник спір: це дохід від нерухомого майна чи прибуток від комерційної діяльності, і яка з країн має право обкладати податком такі види доходів. Громадянин обстоює думку, що дохід від оренди яхти підлягає оподаткуванню у США, український податковий орган протилежної думки.

Вирішіть спір.

Який принцип оподаткування нерухомого майна покладений в основу більшості угод про запобігання подвійного оподаткування? Підтвердіть його доцільність.

3. Держава А встановила стосовно держави В особливі економічні преференції, що містять зниження митних зборів на 20 % загального їх рівня. Компанія з виробництва комп'ютерів, що зареєстрована на території держави С, відкрила на території держави В дочірню фірму, яка збирає комплектуючі та експортує готові комп'ютери до держави А.

Яка держава повинна вважатися країною походження товару? Відповідно за якою ставкою повинен оподатковуватись цей товар? Які заходи державної політики можуть бути застосовані для усунення подібних ситуацій?

4. Арбітражний комітет СОТ підтримав 7 квітня 1999 р. позицію США, згідно з якою Європейський союз порушує принципи міжнародної торгівлі. Таким чином, США дістали міжнародне підтвердження їх рішення про введення додаткових податкових зборів з низки європейських товарів. Ця ідея була висловлена Вашингтоном ще 3 березня і зумовлювалась необхідністю компенсації фінансових втрат, які несуть американські постачальники бананів на ринок Європи через різні перепони. Іноді податкова надбавка на американські банани досягала 100 %.

Тепер США стягуватимуть додаткові податкові збори з низки європейських товарів, зокрема з шотландських кашемірових джемперів, французьких сумочок і кави німецького походження. Загалом на користь американської скарбниці щорічно додатково стягуватимуться 191,4 млн дол.

Які основні цілі та завдання СОТ?

Чи обов'язкове для сторін рішення Арбітражного комітету СОТ?

Яка процедура оскарження рішення Арбітражного комітету?

Тема 17. Міжнародне кримінальне право

1. Поняття, предмет та система міжнародного кримінального права.
2. Принципи та джерела міжнародного кримінального права.
3. Міжнародний злочин та його ознаки. Міжнародно-правова відповідальність держави за міжнародні злочини.
4. Співробітництво держав у боротьбі зі злочинами міжнародного характеру та його основні міжнародно-правові форми.
5. Міжнародні кримінальні суди.
6. Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол).

Теми рефератів

1. Конгреси ООН з попередження злочинності та поведження з правопорушниками.
2. Боротьба з рабством, работоргівлею та іншими формами торгівлі людьми.
3. Боротьба з міжнародним тероризмом.

Завдання

1. Визначте, мету видачі злочинця: забезпечення ефективного покарання злочинця; виконання вимог міжнародної ввічливості; підтвердження поваги до системи правосуддя в іншій державі; зменшення недовіри між державами; забезпечення універсальної справедливості.

2. У 1991 р. при виконанні тренувального польоту на військово-морському літаку МИГ-23 у Прибалтиці пілот встановив відмову системи управління. Після катапультивання пілота літак довільно продовжив політ, впав на території Бельгії, зруйнував житловий будинок, у результаті чого загинуло дві людини.

Чи підлягає кримінальній відповідальності пілот літака – російський громадянин?

3. У Сінгапурі 23 вересня 1994 р. був страчений громадянин Голландії підприємець Йоханнес Ван Дамм, який звинувачувався в контрабанді наркотиків.

До останньої хвилини життя, відміряної 59-річному голландцю суворим вироком суду за ввезення в Сінгапур 4,32 кг героїну, залишалась надія, що страти не відбудеться.

Сама королева Нідерландів Беатрикс, залишивши умовності, просила сінгапурського президента помилувати її підданого — винятковий жест для монархів. У долі підприємця взяла участь Всесвітня рада церков, яка просила сінгапурську владу пом'якшити покарання. За життя засудженого вступилась організація “Міжнародна амністія”, яка звернулась із закликом до своїх членів написати листа на захист Ван Дамма, а сотні голландців так і зробили, не очікуючи нічиїх закликів. Перелетівши через океан, смертника відвідав голландський міністр, що займався справами церкви. Міністр закордонних справ цієї країни поклявся в Гаазі: “Ми перевернемо кожний камінь на дорозі, яка веде до його звільнення!” Так і сталося: співробітники голландського посольства зробили все можливе, щоб добитись зміни вироку.

Але за сінгапурськими законами смертною карою караються злочини навіть меншої тяжкості, ніж той, в якому було звинувачено голландця, який був заарештований у міжнародному аеропорту острівної держави ще в 1991 р.

Як завіряв на суді Ван Дамм, він не знав, що перевозив героїн. Однак на суддів не справили враження навіть суттєвіші обставини, які могли засвідчити його добропорядність: з'ясувалось, що він був поліцейським інформатором. За кілька днів до страти голландські спецслужби визнали, що використали підприємця як таємного агента в операції з викриття міжнародної мафіозної банди, інтереси якої торкалися наркобізнесу.

Які препарати розглядаються в контексті застосовуваних положень міжнародно-правових актів як такі, що підпадають під обмеження чи заборону, недотримання яких тягне за собою застосування відповідних кримінальних санкцій?

Які критерії об'єктивної сторони протиправного діяння, пов'язаного з наркотиками?

Які категорії суб'єктів права можуть бути притягнуті до відповідальності за діяння протиправного характеру, пов'язані з наркотиками?

Як міжнародне право підходить до визначення заходів покарання за скоєння протиправних діянь, пов'язаних з наркотиками, маючи на увазі ступінь суворості покарань та їх форми?

Чи можна визначити існуючі міжнародні структури, що здійснюють боротьбу зі злочинністю, пов'язаною з наркотиками, як сис-

тему міжнародних органів, які діють скоординовано і тісно співпрацюють з національними правоохоронними органами?

4. Іванов П. К., громадянин України, у 1998 р. вчинив злочин в Україні. У 1999 р. він отримав громадянство Росії. У 2000 р. від України надійшов запит про його видачу для притягання до кримінальної відповідальності.

Чи повинні державні органи Росії видати Іванова? Чи є той факт, що він є громадянином Росії, перешкодою для його видачі? Чи можлива процедура позбавлення Іванова громадянства і подальша видача? Чи існує можливість порушення кримінальної справи щодо Іванова на території РФ?

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Статут* Організації Об'єднаних Націй. — Нью-Йорк, ООН, 1996.
2. *Конституція* України. — К., 1996.
3. *Баймуратов М. О.* Міжнародне право: Підручник. — Х., 2002.
4. *Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В.* Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / За ред. В. Г. Буткевича. — К., 2002.
5. *Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В.* Міжнародне право. Основні галузі: Підручник / За ред. В. Г. Буткевича. — К., 2004.
6. *Действующее* международное право: В 3 т. — М., 1996.
7. *Дмитрієв А. І., Муравйов В. І.* Міжнародне публічне право / Відп. ред. Ю. С. Шемшученко, Л. В. Губерський. — К., 2001.
8. *Курс* международного права: В 7 т. — М., 1989–1993.
9. *Лукашук И. И.* Международное право: В 2 т: Учебник. — М., 2001.
10. *Суверенітет* України і міжнародне право / Відп. ред. В. Н. Денисов, В. І. Євінгов. — К., 1995.
11. *Тимченко Л. Д.* Международное право. Учебник. — Харьков, 1999.
12. *Тункин Г. И.* Теория международного права. — М., 1970.
13. *Удовенко Г. Й.* Україна на міжнародній арені. — К., 1998.
14. *Черкес М. Ю.* Міжнародне право: Підручник. — К., 2001.
15. *Чубарєв В. Л., Мацко А. С.* Україна в міжнародно-правових відносинах. — К., 1996.
16. *Україна* на міжнародній арені: Зб. док. і матеріалів. — К., 1993.

17. Додонов В. Н., Панов В. П., Румянцев О. Г. Международное право. Словарь-справочник / Под общ. ред. В. Н. Трофимова. — М., 1998.

Додаткова

Тема 1

1. Буткевич В. Г. Соотношение внутригосударственного и международного права. — К., 1981.
2. Даниленко Г. М. Обычай в современном международном праве. — М., 1988.
3. Єгоров О. Про співвідношення норм міжнародного і національного права / Право України. — 1993. — № 3.
4. Лукашук И. И. Источники международного права. — К., 1966.
5. Лукашук И. И. Нормы международного права. — М., 1997.
6. Мовчан А. П. Кодификация и прогрессивное развитие международного права. — М., 1982.
7. Мюллерсон Р. А. Соотношение международного и национального права. — М., 1982.
8. Реализация международно-правовых норм во внутреннем праве / Отв. ред. В. Н. Денисов, В. И. Евинтов. — К., 1982.
9. Черниченко С. В. Теория международного права: В 2 т. — Т. 2: Старые и новые теоретические проблемы. — М., 1999.

Тема 2

1. Баскин Ю. Я., Фельдман Д. И. История международного права. — М., 1990.
2. Грабарь В. Э. Материалы к истории литературы международного права в России (1647–1917). — М., 1958.
3. Левин Д. Б. Наука международного права в России в конце XIX и начале XX в. — М., 1982.

Тема 3

1. Корецкий В. М. Общие принципы права в международном праве. — К., 1957.
2. Купчишин А. М., Рулько Е. Т. Характерные черты и система принципов современного международного права. — К., 1979.

Тема 4

1. Захарова Н. В. Правопреемство государств. — М., 1973.
2. Клименко Б. М. Проблемы правопреемства на территории бывшего Союза ССР / Моск. журн. междунар. права. — 1992. — № 1.

3. *О'Коннел.* Правопреемство государств. — М., 1957.
4. *Признание* в современном международном праве / Под ред. Д. И. Фельд-мана. — М., 1975.
5. *Ушаков Н. А.* Государство в системе международно-правового регулирования. — М., 1997.
6. *Ушаков Н. А.* Правопреемство государств. — Уфа, 1996.

Тема 5

1. *Бабурин С. Н.* Территория государства. Правовые и геополитические проблемы. — М., 1997.
2. *Барсегов Ю. Г.* Территория в международном праве. — М., 1958.
3. *Голицын В. В.* Антарктика: Международно-правовой режим. — М.: Междунар. отношения, 1983.
4. *Трофимов В. Н.* Правовой статус Антарктики. — М., 1990.

Тема 6

1. *Боярс Ю. Р.* Вопросы гражданства в международном праве. — М., 1986.
2. *Лазарев Л. В., Марышева Н. И., Пантелева И. В.* Иностранцы граждане (правовое положение). — М., 1992.
3. *Олауссон И. Ю.* Беженцы и вынужденные переселенцы в странах СНГ // Моск. журн. междунар. права. — 1998. — № 1.
4. *Потапов В. И.* Беженцы и международное право. — М., 1986.
5. *Тодыка Ю. Н.* Конституционно-правовой статус иностранцев и беженцев в Украине. — Харьков, 1998.
6. *Чаголов К. М.* Несколько замечаний по проблемам, порождающим беженцев // Моск. журн. междунар. права. — 1998. — № 1.

Тема 7

1. *Ковалева Т. М.* Правотворчество международных организаций. — Калининград, 1999.
2. *Коваленко И. И.* Международные неправительственные организации. — М., 1976.
3. *Кривчигова Э. С.* Главные органы ООН. — М., 1989.
4. *Кузнецов С. А.* Представители государств в международных организациях. — М., 1980.
5. *Нешатаева Т. Н.* Международные организации и право. — М., 1998.

6. *Шреплер Х. А.* Международные организации: Справочник. — М., 1998.
7. *Действующее* международное право: В 3 т. — М., 1996. — Т. 1. Разд. X, XI.

Тема 8

1. *Анисимов Л. Н.* Международно-правовые средства разрешения международных споров (конфликтов). — Л., 1975.
2. *Беджуан М.* Международный Суд ООН: прошлое и будущее // Моск. журн. междунар. права. — 1995. — № 2.
3. *Лазарев С. Л.* Международный арбитраж. — М., 1991.
4. *Шатуновский С. В.* Развитие средств и методов мирного урегулирования споров // Моск. журн. междунар. права. — 1996. — № 1.
5. *Энтин М. Л.* Международные судебные учреждения. — М., 1984.
6. *Действующее* международное право: В 3 т. — М., 1996. — Т. 1. Разд. XIII.

Тема 9

1. *Василенко В. А.* Ответственность государств за международные правонарушения. — К., 1976.
2. *Василенко В. А.* Международно-правовые санкции. — К., 1982.
3. *Колосов Ю. М.* Ответственность в международном праве. — М., 1975.
4. *Нешатаева Т. Н.* Санкции системы ООН (международно-правовой аспект). — Иркутск, 1992.
5. *Раскалей С. Б.* Объективная ответственность государств в международном праве. — К., 1985.
6. *Действующее* международное право: В 3 т. — М., 1996. — Т. 1. Разд. XII.

Тема 10

1. *Венская конвенция о праве международных договоров: Комментарий / Сост. и авт. коммент. А. Н. Талалаев.* — М., 1997.
2. *Дружков М. П.* Заключение международных договоров в рамках и под эгидой международных организаций. — К., 1986.
3. *Евинтов В. И.* Многосторонние договоры в современном международном праве. — К., 1979.
4. *Захарова Н. В.* Выполнение обязательств, вытекающих из международного договора. — М., 1987.

5. *Про міжнародні договори України*: Закон України від 22 грудня 1993 р. // Голос України. — 1994. — 10 берез.
6. *Собакин В. К.* Правовые аспекты внесения на ратификацию многосторонних международных договоров // Моск. журн. междунар. права. — 1997. — № 3.
7. *Талалаев А. Н.* Право международных договоров. Общие вопросы. — М., 1985.
8. *Талалаев А. Н.* Право международных договоров. Действие и применение договоров. — М., 1985.
9. *Талалаев А. Н.* Право международных договоров. Договоры с участием международных организаций. — М., 1989.
10. *Шепель А.* Застереження до міжнародних договорів // Право України. — 1997. — № 10.
11. *Действующее международное право*: В 3 т. — М., 1996. — Т. 1. Разд. VII.

Тема 11

1. *Блищенко И. П.* Дипломатическое право. — М., 1990.
2. *Ганюшкин Б. В.* Дипломатическое право международных организаций. — М., 1972.
3. *Ковалев А. А.* Привилегии и иммунитеты в современном международном праве. — М., 1986.
4. *Плотникова О. В.* Консульские отношения и консульское право: Учеб. для вузов. — М., 1998.
5. *Сандровский К. К.* Право внешних сношений. — К., 1986.
6. *Действующее международное право*: В 3 т. — М., 1996. — Т. 1. Разд. IX; М., 1997. — Т. 3. Разд. IX.

Тема 12

1. *Даниленко Г. М.* Международная защита прав человека. — М., 2000.
2. *Дженіс М., Кей Р., Бредлі Е.* Європейське право у галузі прав людини. — К., 1997.
3. *Дмитриева Г. К.* Международная защита прав женщин. — К., 1985.
4. *Европейский Суд по правам человека. Избранные решения*: В 2 т. — М., 2000.

5. *Игнатова И. В.* Механизм реализации Европейской конвенции о защите прав и основных свобод // Государство и право. — 1997. — № 1.
6. *Карташкин В. А.* Международная защита прав человека. — М., 1985.
7. *Карташкин В. А.* Права человека в международном и внутригосударственном праве. — М., 1995.
8. *Международные акты о правах человека: Сб. док.* — М., 1998.
9. *Мюллерсон Р. А.* Права человека: идеи, нормы, реальность. — М., 1991.
10. *Права человека: Учебник / Отв. ред. Е. А. Лукашева.* — М., 1999.
11. *Энтин М. Л.* Международные гарантии прав человека. Опыт Совета Европы. — М., 1997.
12. *Действующее международное право: В 3 т.* — М., 1997. — Т. 2. Разд. XIV.

Тема 13

1. *Баймуратов М., Гараджаев Д.* Международное гуманитарное право и его имплементация в законодательство Украины // Юрид. вестн. — 1998. — № 4.
2. *Котляров И. И.* Международно-правовое регулирование вооруженных конфликтов // Военное право. — М., 1997. — Гл. 10.
3. *Полторак А. И., Савинский Л. И.* Вооруженные конфликты и международное право. — М., 1976.
4. *Пустогаров В. В.* Международное гуманитарное право. — М., 1999.
5. *Тиунов О. И.* Международное гуманитарное право. — М., 1999.
6. *Фуркало В. В.* Международно-правовая защита гражданского населения в условиях вооруженных конфликтов. — К., 1986.
7. *Действующее международное право: В 3 т.* — М., 1996–1997. — Т. 2. Разд. XVI.

Тема 14

1. *Современное морское право и практика его применения Украиной / Г. А. Анцелевич, А. Ф. Высоцкий, В. В. Демиденко, А. А. Щипцов.* — К., 1995.
2. *Василенко В. А., Высоцкий А. Ф., Рыбальчик Д. Э.* Международное морское право. — К., 1988.
3. *Международное морское право: Справочник.* — М., 1985.

4. *Молодцов С. В.* Международное морское право. — М., 1987.
5. *Мировой океан и международное право: В 5 кн.* — М., 1986–1991.
6. *Словарь международного морского права.* — М., 1985.
7. *Действующее международное право: В 3 т.* — М., 1997. — Т. 3. Разд. XX.

Тема 15

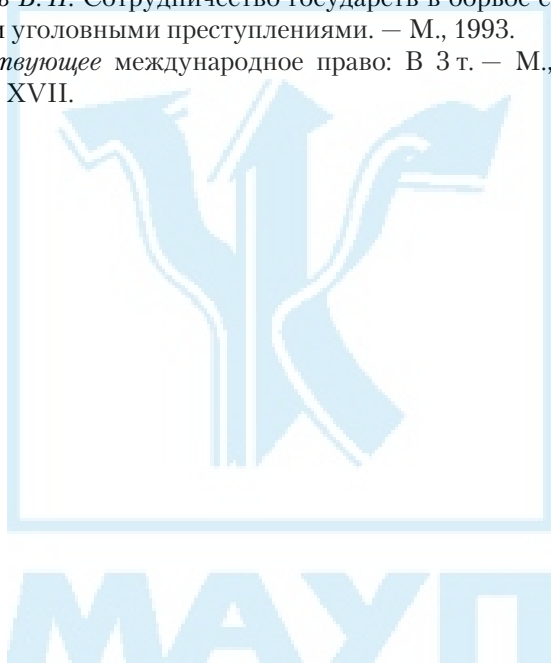
1. *Бордунов В. Д.* Правовой механизм деятельности международных авиационных организаций. — М., 1989.
2. *Колосов Ю. М., Сташевский С. Г.* Борьба за мирный космос. Правовые вопросы. — М., 1984.
3. *Международное воздушное право.* — М., 1980. — Кн. 1; М., 1981. — Кн. 2.
4. *Международное космическое право / Отв. ред. Г. П. Жуков, Ю. М. Колосов.* — М., 1999.
5. *Словарь международного воздушного права.* — М., 1988.
6. *Словарь международного космического права.* — М., 1992.
7. *Действующее международное право: В 3 т.* — М., 1997. — Т. 1. Разд. XXIII; Т. 3. Разд. XXII.

Тема 16

1. *Богатырев А. Г.* Инвестиционное право. — М., 1992.
2. *Богуславский М. М.* Международное экономическое право. — М., 1996.
3. *Борисов К. Г.* Международное таможенное право. — М., 1997.
4. *Карро Д., Жюйар П.* Международное экономическое право. — М., 2002.
5. *Коробова М. А.* Международное право и экономические договоры. — М., 1987.
6. *Международное торговое право / Под ред. В. И. Лисовского.* — М., 1979.
7. *Право международной торговли: Словарь-справочник.* — М., 1997.
8. *Шрепpler X.-A.* Международные экономические организации: Справочник. — М., 1998.
9. *Эбке В.* Международное валютное право. — М., 1997.
10. *Действующее международное право: В 3 т.* — М., 1997. — Т. 3. Разд. XVIII, XIX.

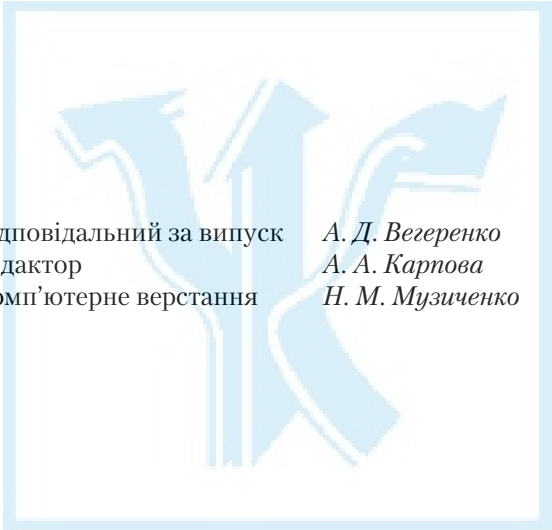
Тема 17

1. *Галенская Л. Н.* Сотрудничество государств в борьбе с преступностью. Правовые проблемы. — Л., 1978.
2. *Каюмова А. Р.* Международное уголовное право (Становление и современные тенденции развития). — Казань, 1998.
3. *Лукашук И. И., Наумов А. В.* Международное уголовное право: Учебник. — М., 1999.
4. *Международное уголовное право* / Отв. ред. В.Н. Кудрявцев. — М., 1999.
5. *Панов В. П.* Сотрудничество государств в борьбе с международными уголовными преступлениями. — М., 1993.
6. *Действующее международное право*: В 3 т. — М., 1997. — Т. 3. Разд. XVII.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Міжнародне право”.....	8
Зміст самостійної роботи студентів	10
Список літератури	50

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *А. А. Карпова*
Комп'ютерне верстання *Н. М. Музиченко*

МАУП

Зам. № ВКЦ-3080

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП